

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Ebba Deuschl

När beviset inte kan litas på
En utredande uppsats om deepfakes och
rättssäkerhet i svensk processrätt

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Alexander Hardenberger

Termin: VT 2026

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar.....	7
1 Inledning.....	8
1.1 Bakgrund och problemformulering	8
1.2 Syfte och frågeställning.....	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod, material och perspektiv	10
1.4.1 Metod och material	10
1.4.2 Perspektiv	14
1.5 Forskningsläge.....	14
1.6 Rättssäkerhet.....	15
1.7 Disposition.....	18
2 Undersökning.....	19
2.1 Principen om fri bevisprövning.....	19
2.1.1 En övergripande systematik	19
2.1.2 Fri bevisföring.....	22
2.1.3 Fri bevisvärdering	23
2.1.4 Ett illustrativt exempel	26
2.1.5 Praxis gällande äkthet, förfalskning och manipulation ...	27
2.1.5.1 Inledande utgångspunkter.....	27
2.1.5.2 Falsk underskrift på kvitto.....	27
2.1.5.3 Förfalskade inköpsnotor	28
2.1.5.4 Den kopierade videoinspelningen	29
2.1.5.5 Förfalskad namnteckning	29
2.1.5.6 Elektronisk underskrift	30
2.1.5.7 Underskriftsförfalskning på avtal	31
2.1.5.8 Skriftligt fordringsbevis utan presumtionsverkan	32
2.1.5.9 Invändning om manipulerad ljudfil	33
2.1.5.10 Sammanfattning.....	33
2.2 Digitala bevis i processrätten.....	34
2.2.1 Digitala bevis och den tekniska utvecklingen.....	34
2.2.2 Ökad användning av AI och deepfakes.....	36
2.3 Internationell reglering	37
2.3.1 AI-förordningen	37

2.3.2	Artikel 6 EKMR.....	38
2.4	Deepfakes i doktrinen.....	39
2.4.1	Deepfakes som utmaning för fri bevisvärdering.....	39
2.4.2	Behov av åtgärder	40
3	Analys.....	43
3.1	Hantering av deepfakes i svensk processrätt.....	43
3.1.1	Deepfakes som digital bevisning	43
3.1.2	Bevisföring.....	45
3.1.3	Invändningar om deepfakes	46
3.1.4	Bevisvärdering	49
3.1.5	Sammanfattning	51
3.2	Rättssäkerhetsanalys.....	53
3.2.1	Formell rättssäkerhet.....	53
3.2.2	Materiell rättssäkerhet.....	56
3.2.2.1	Utgångspunkter.....	56
3.2.2.2	Bevisbörda och beviskrav som metod.....	56
3.2.2.3	Bevisvärdering som metod.....	58
4	Avslutande diskussion och slutsatser.....	60
4.1	Sammanfattande slutsatser	60
4.1.1	Hur hanteras deepfakes?	60
4.1.2	Är ordningen rättssäker?	60
4.2	Processrättslig hantering och åtgärder för att stärka rättssäkerheten	61
4.2.1	Processrättslig hantering av deepfakebevisning.....	61
4.2.2	Kompletterande åtgärder.....	63
4.2.2.1	Utgångspunkter.....	63
4.2.2.2	Det oklara rättsläget.....	63
4.2.2.3	Risken för felaktiga bevisvärderingar	64
4.2.2.4	Partasymmetrier	65
4.2.3	Avslutning.....	65
	Källförteckning	66
	Källor	66
	Offentligt tryck.....	66
	Rättsfall.....	66
	Övrigt.....	67
	Litteratur	68

Summary

Technological development, particularly within AI, has enabled production of so-called deepfakes, i.e., artificially generated or manipulated material that may appear highly authentic. At the same time, digitalisation has made digital evidence central in legal proceedings. This creates new legal challenges, since convincing false material may undermine the reliability of digital evidence.

The purpose of this essay is to contribute to knowledge about how Swedish procedural law deals with evidence such as AI-generated and/or AI-manipulated deepfakes, and to analyse whether this framework is compatible with both formal and material legal certainty. Using a legal dogmatic method, the essay analyses deepfake evidence primarily in the light of the free consideration of evidence in Chapter 35, Section 1, first paragraph of the Swedish Procedural Code (*SWE: 35 kap. 1 § första stycket RB*). Peczenik's definition of formal and material legal certainty is used as the theoretical starting point for the analysis of legal certainty.

The analysis shows that there is generally no obstacle to presenting deepfake evidence, under the principle of free production of evidence. Issues relating to deepfakes instead arise through objections by the parties or within the evaluation of evidence. Furthermore, analogies drawn from related practice show that there is no uniform method for handling suspected deepfake evidence. The legal position is therefore unclear. Deepfakes have also changed the conditions for the free evaluation of evidence, since it can no longer be assumed that audio, image and video evidence faithfully depict a real event. As a result, the assessment of digital evidence's authenticity has become more difficult.

At present, there is no uniform method for the legal handling of deepfake evidence. The system therefore suffers from a lack of predictability, which is problematic from a formal legal certainty perspective. The essay argues that, under the current legal framework, deepfake evidence can be addressed either as a matter of burden of proof and evidentiary requirement, or as a matter of evaluation of evidence. Regardless of classification, however, significant issues of material legal certainty remain. If deepfake evidence is treated as a matter of burden of proof and evidentiary requirement, there is a risk that the assessment becomes far too unnuanced, while asymmetries between the parties may be reinforced. If it is instead treated within the evaluation of evidence, there is a significant risk of incorrect evidentiary evaluations. The current system therefore appears inadequate if the aim is to ensure legal certainty in disputes where deepfake evidence may occur. However, the essay does not argue for a legislative change of the free consideration of evidence. Instead, it concludes that deepfake evidence should be dealt with within the framework of the free evaluation of evidence, combined with further guidance on how such evaluation should be carried out, as well as measures to strengthen competence and improve access to appropriate tools.

Sammanfattning

Teknikutvecklingen, särskilt inom AI, har möjliggjort produktion av deepfakes, det vill säga artificiellt genererat eller manipulerat material som kan framstå som mycket autentiskt. Samtidigt har digitaliseringen medfört att digital bevisning fått en allt mer central roll i rättsprocesser. Detta aktualiserar nya rättsliga utmaningar, eftersom möjligheten att skapa övertygande falskt material riskerar att urholka tillförlitligheten hos digital bevisning.

Syftet med uppsatsen är att bidra med kunskap om hur svensk processrätt hanterar bevisning i form av AI-genererade och/eller AI-manipulerade deepfakes samt att analysera om denna ordning är rättssäker i formellt och materiellt hänseende. Med en rättsdogmatisk metod analyseras deepfakebevisning särskilt i ljuset av principen om den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB, inklusive fri bevisföring och fri bevisvärdering. Som teoretisk utgångspunkt för rättssäkerhetsanalysen används Peczeniks definition av formell och materiell rättssäkerhet.

Analysen visar att det enligt den fria bevisföringen i regel inte föreligger något hinder mot att åberopa deepfakebevisning. Frågor om deepfakes aktualiseras i stället genom partsinvändningar och inom ramen för bevisvärderingen. Genom analogier från närliggande praxis framgår vidare att det saknas en enhetlig metod för att hantera misstänkt deepfakebevisning och att rättsläget därför är oklart. Deepfakes har också förändrat förutsättningarna för den fria bevisvärderingen, eftersom det inte längre på samma sätt går att utgå från att ljud-, bild- och videobevisning återger en verklig händelse. Bedömningen av digital bevisnings äkthet har därmed försvårats.

I dag saknas en enhetlig metod för juridisk hantering av deepfakebevisning. Ordningen präglas därför av bristande förutsebarhet, vilket är problematiskt ur ett formellt rättssäkerhetsperspektiv. I uppsatsen argumenteras för att deepfakebevisning enligt gällande rätt kan hanteras antingen som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller som en bevisvärderingsfråga. Oavsett klassificering kvarstår dock betydande materiella rättssäkerhetsproblem. Om deepfakebevisning hanteras som en bevisbörde- och beviskravsfråga är risken att bedömningen blir alltför onyanserad, samtidigt som partsasymmetrier kan förstärkas. Om den i stället hanteras som en bevisvärderingsfråga finns en påtaglig risk för felaktiga bevisvärderingar. Den nuvarande ordningen framstår därmed som otillräcklig om ambitionen är att garantera en rättssäker prövning av tvister där deepfakebevisning kan förekomma.

Uppsatsen argumenterar inte för en lagändring av den fria bevisprövningen. I stället görs bedömningen att deepfakebevisning bör hanteras inom ramen för den fria bevisvärderingen, kombinerat med ytterligare vägledning om hur bevisvärderingen bör utföras samt kompetenshöjande åtgärder och ökad tillgång till ändamålsenliga verktyg.

Förord

Efter fyra och ett halvt år på juristprogrammet närmar sig studietiden sitt slut, och det är med blandade känslor som jag nu tar steget vidare ut i arbetslivet. Min tid i Lund har betytt oerhört mycket för mig, inte bara genom studierna utan också genom allt det som hör studentlivet till. Jag är djupt tacksam och kommer alltid att bära med mig de minnen och vänskaper som formats här.

Det finns flera personer som förtjänar ett stort tack. Först och främst vill jag rikta ett varmt tack till min kära Sebastian och min familj. Ni har stått vid min sida genom både motgångar och framgångar, stöttat mig när jag har tvivlat på mig själv och hjälpt mig genom utbildningens alla utmaningar.

Ett särskilt tack vill jag också rikta till min fina vänskapskrets, tillika kursare, som har gjort denna tid både roligare och mer meningsfull. Framför allt vill jag tacka min bästa vän Klara. Att nu ha delat såväl gymnasietiden som juristutbildningen med dig har varit ovärderligt. Du har inte bara gjort min vardag ljusare, utan även bidragit till att göra dessa år till något alldeles särskilt. Tiden i Lund hade inte varit densamma utan dig.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till min handledare Alexander Hardenberger. Tack för ditt tålamod, dina kloka råd och din vägledning under arbetets gång.

Ebba Deuschl

Förkortningar

Artificiell intelligens	AI
Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG.	eIDAS-förordningen
Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2022/2065 av den 19 oktober 2022 om en inre marknad för digitala tjänster och om ändring av direktiv 2000/31/EG (förordningen om digitala tjänster).	DSA-förordningen
Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1689 av den 13 juni 2024 om harmoniserade regler för artificiell intelligens och om ändring av förordningarna (EG) nr 300/2008, (EU) nr 167/2013, (EU) nr 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 och (EU) 2019/2144 samt direktiven 2014/90/EU, (EU) 2016/797 och (EU) 2020/1828 (förordning om artificiell intelligens).	AI-förordningen
Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.	EKMR
Högsta domstolen	HD
Kronofogdemyndigheten	KFM
Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	AvtL
Nationellt forensiskt centrum	NFC
Rättegångsbalken (1942:740)	RB
Lag (1936:81) om skuldebrev	SkbrL
Statens kriminaltekniska laboratorium	SKL

1 Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Digitaliseringen har under flera decennier påverkat det svenska rättssystemet, vilket bland annat har gjort digital bevisning mer framträdande i svenska rättsprocesser. I dag åberopas digital bevisning, såsom e-postmeddelanden, bilder samt video- och ljudinspelningar, i allt större utsträckning för att bevisa olika påståenden inom ramen för en rättsprocess.¹ Den tekniska utvecklingen har också inneburit en framväxt av ny teknik och innovationer, däribland AI.² Detta har gjort det möjligt för tekniska system att förstå och tolka sin omgivning, lösa problem och generera data, vilket gör AI användbart inom flera olika områden.³ Teknikutvecklingens höga tempo har dock inte enbart medfört nya möjligheter och användningsområden för samhället, utan också nya utmaningar.⁴ Detta har också medfört nya utmaningar för rättsväsendet.⁵

Dagens teknik gör det möjligt för allmänheten att med hjälp av AI skapa så kallade *deepfakes*.⁶ Med *deepfakes* menas ”AI-genererat eller AI-manipulerat bild-, ljud- eller videoinnehåll som liknar existerande personer, föremål, platser, enheter eller händelser och som för en person felaktigt kan framstå som autentiskt eller sanningsenligt”.⁷ Fenomenet har väckt debatt i samhället och har under senare år uppmärksammats i såväl medier⁸, som i politiska sammanhang.⁹ Deepfakes skiljer sig från tidigare former av manipulerat material genom att de kan framstå som så verklighetstroga att även experter kan ha svårt att identifiera dem.¹⁰

Deepfakes har även medfört nya utmaningar för användningen av digital bevisning.¹¹ Det har uppmärksammats i medier att AI-genererat material i allt större utsträckning åberopas som bevisning. Bland annat har ett eventuellt behov av lagändring påpekats, eftersom det kan vara straffbart att ljuga i rätten, medan det fortfarande är oklart huruvida det är straffbart att presentera AI-genererat eller AI-manipulerat bevisning.¹² Vidare har det uttryckts att den svenska domarkåren måste bli bättre på att upptäcka bevismaterial som skapats med hjälp av AI.¹³ Dessutom har förundersökningar lagts ner

¹ Landberg (2025), s. 478.

² SOU 2022:68, s. 12.

³ Ibid. s. 48-49.

⁴ Ibid. s. 12.

⁵ Landberg (2025), s. 477.

⁶ Ibid.

⁷ Artikel 3.60 AI-förordningen.

⁸ Se exempelvis Johansson (2025); Schori (2024); TT-Ritzau (2025).

⁹ SOU 2022:68, s. 52.

¹⁰ Landberg (2025), s. 478.

¹¹ Ibid.

¹² Strömbäck (2026).

¹³ Diamant (2024).

eftersom det inte varit möjligt att utesluta att bevisningen är AI-genererad eller AI-manipulerad, trots hjälp från tekniska experter.¹⁴

Utvecklingen väcker särskilda frågor ur ett svenskt processrättsligt perspektiv. Om det med hjälp av dagens teknik är möjligt att relativt enkelt skapa verklighetstroga deepfakes uppstår en risk för att bevisning som presenteras i en rättsprocess framstår som äkta trots att den i själva verket är AI-genererad eller AI-manipulerad. Den tekniska utvecklingens höga tempo och tillgänglighet medför att denna typ av bevisning kan komma att aktualiseras i allt större utsträckning i svenska rättsprocesser. Samtidigt har det uppmärksamats att det svenska rättsväsendet behöver bli bättre på att identifiera deepfakes. Deepfakes är dock i vissa fall svåra att upptäcka även för experter, vilket aktualiserar frågan om vilka förutsättningar svenska domstolar har att bedöma trovärdigheten hos sådan bevisning.

Mot bakgrund av ovan uppkommer ett antal frågor avseende hur den svenska rättsordningen hanterar bevisning som är, eller riskerar att vara, AI-genererad och/eller AI-manipulerad. Bland annat aktualiseras frågor avseende möjligheten att presentera sådan bevisning i en rättsprocess, hur invändningar gällande äkthet hanteras och hur sådan bevisning bör påverka domstolens bevisvärdering. Slutligen väcks frågor om den svenska processrättens förenlighet med grundläggande föreställningar om formell och materiell rättssäkerhet, särskilt med hänsyn till att deepfakebevisning skulle kunna vilseleda rätten och därmed föranleda felaktiga bedömningar.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att bidra med kunskap om hur svensk processrätt hanterar bevisning i form av AI-genererade och/eller AI-manipulerade deepfakes samt att analysera om denna ordning är rättssäker i formellt och materiellt hänseende. Detta görs genom en rättslig undersökning med utgångspunkt i den svenska processrättens regler om bevisning, särskilt principen om fri bevisprövning i 35 kap. 1 § första stycket RB, och hur dessa regler tillämpas i situationer där digital bevisning kan vara manipulerad eller genererad med hjälp av AI. När det har klarlagts hur deepfakebevisning hanteras inom svensk processrätt analyseras om den gällande ordningen är rättssäker i formellt och materiellt hänseende.

I uppsatsen besvaras följande frågeställningar:

- Hur hanteras deepfakebevisning enligt principen om den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB?
- Är denna ordning rättssäker i formellt och materiellt hänseende?

¹⁴ Resare, Ahlbom och Kold Erlandsen (2026).

1.3 Avgränsningar

Till följd av uppsatsens syfte samt uppsatsens begränsade omfång och tidsram har ett antal avgränsningar varit nödvändiga. För det första behandlar uppsatsen i huvudsak den svenska processrätten och innehåller inga komparativa inslag. I den mån det är av relevans behandlas dock även internationella regleringar som är en del av den svenska rättsordningen, såsom artikel 6 EKMR samt den EU-rättsliga AI-förordningen. Uppsatsen behandlar således inte utslutande nationell rätt, men det svenska rättsläget står i fokus.

För det andra avgränsas framställningen till att besvara frågeställningarna ur ett civilprocessrättsligt perspektiv, vilket innebär att deepfakes i straffprocessuella sammanhang inte behandlas närmare. Denna avgränsning motiveras dels av uppsatsens begränsade utrymme, dels av att frågan redan i viss utsträckning har uppmärksammats inom straffprocessrättslig forskning.

För det tredje fokuserar uppsatsen på AI-genererat eller AI-manipulerat material i form av deepfakes. Begreppet digital bevisning behandlas översiktligt i syfte att positionera deepfakes i ett bredare bevisrättsligt sammanhang, medan andra former av digital manipulation eller förfalskning inte analyseras närmare, annat än genom analogier i närliggande praxis. Vidare behandlas inte vissa EU-rättsliga regleringar som till viss del kan ha betydelse för området, såsom DSA-förordningen eller eIDAS-förordningen.

För det fjärde har även avgränsningar gjorts när det gäller frågor om AI-användning inom rättsligt beslutsfattande, exempelvis användning av AI-system vid domskrivning. För det femte behandlar uppsatsen inte straffbarheten av att använda sig av deepfakebevisning i rättsprocesser.

Slutligen behandlas inte heller frågor om hur deepfakebevisning hanteras vid bevisupptagning mellan olika stater.

1.4 Metod, material och perspektiv

1.4.1 Metod och material

I uppsatsen tillämpas en rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatik är ett omstritt begrepp inom den svenska rättsvetenskapen, och det råder olika uppfattningar om vad en rättsdogmatisk metod innefattar.¹⁵ Flera delar dock uppfattningen att metoden i huvudsak syftar till att fastställa gällande rätt med utgångspunkt i rättskällor.¹⁶ Trots att detta är en etablerad uppfattning finns det olika syn på hur långt metoden sträcker sig.¹⁷ En uppfattning som delas av flera är att en

¹⁵ Hjertstedt (2019), s. 166-167; Sandgren (2025), s. 51.

¹⁶ Kleinman (2025), s. 25, 32; Hjertstedt (2019), s. 167; Peczenik (1995b), s. 312; Olsen (2004), s. 111; Jareborg (2004), s. 4; Dahlman och Arvidsson (2024), s. 103; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 67, 105; Sandgren (2025), s. 50-51, 54.

¹⁷ Hjertstedt (2019), s. 167.

rättsdogmatisk metod inte enbart behöver begränsas till att fastställa gällande rätt, utan att den även kan innefatta en kritisk granskning av rättsordningen.¹⁸ Denna syn på rättsdogmatisk analys förespråkas bland annat av Kleineman, som menar att en kritisk rättsdogmatisk analys går längre än att enbart redogöra för gällande rätt genom att även pröva rättsordningens ändamålsenlighet och argumentera för att rättsläget är otillfredsställande eller att en förändring är aktuell.¹⁹ Sandgren menar däremot att en sådan analys faller utanför den rättsdogmatiska metoden och i stället innebär att man tillämpar en rättsanalytisk metod.²⁰

Som tidigare konstaterats är syftet med uppsatsen att bidra med kunskap om hur svensk processrätt hanterar bevisning i form av AI-genererade och/eller AI-manipulerade deepfakes samt att analysera om denna ordning är rättssäker i formellt och materiellt hänseende. Eftersom en central del av undersökningen därmed består i att fastställa vad som utgör gällande rätt i fråga om hanteringen av deepfakebevisning, tar uppsatsen avstamp i rättsläget *de lege lata*.²¹ Analysen stannar dock inte vid en beskrivning av gällande rätt, utan uppsatsen innefattar även en självständig och kritisk rättssäkerhetsanalys av rättsordningens hantering av deepfakebevisning. I detta avseende är bland annat Kleinemans syn på den rättsdogmatiska metoden ändamålsenlig, eftersom den möjliggör en kritisk granskning av gällande rätt. Inom ramen för denna kritiska analys aktualiseras även frågor om vilka åtgärder som kan stärka rättssäkerheten, särskilt i avsnitt 4.2.2. Det bör understrykas att denna del av uppsatsen inte syftar till att föra en så kallad *de lege ferenda*-argumentation²², utan att de åtgärder som diskuteras ligger inom ramen för gällande rätt.

Mot bakgrund av metodvalet består det studerade materialet huvudsakligen av rättskällor, i enlighet med rättskälleläran. Vad som utgör en rättskälla är dock omdiskuterat.²³ En rättskälla kan beskrivas ”som en källa vars regler utgör handlingsskäl i rättskipningen till följd av sin härkomst i denna källa”.²⁴ Det råder en erkänd uppfattning att lagar, förarbeten och HD:s prejudikat har en sådan status.²⁵ Vad gäller juridisk doktrin förekommer dock olika uppfattningar.²⁶ Dahlman och Arvidsson betonar att viss juridisk doktrin kan anses ha rättskällestatus, men att det är felaktigt att uteslutande tillmäta all juridisk doktrin en sådan status.²⁷ Peczenik argumenterar dock för att juridisk doktrin

¹⁸ Kleineman (2025), s. 29; Hjertstedt (2019), s. 170-171; Jareborg (2004), s. 2; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 61.

¹⁹ Kleineman (2025), s. 49.

²⁰ Sandgren (2025), s. 54-55.

²¹ Jfr. Kleineman (2025), s. 44.

²² Jfr. Kleineman (2025) s. 44; Dahlman och Arvidsson (2024), s. 101.

²³ Dryselius (2022), s. 35; Dahlman och Arvidsson (2024), s. 103; Dahlman (2019), s. 57, 68-69.

²⁴ Dahlman (2019), s. 66.

²⁵ Gunnarsson och Svensson (2023), s. 112-115; Kleineman (2025), s. 25; Dahlman (2019), s. 57.

²⁶ Dahlman (2019), s. 70; Dahlman och Arvidsson (2024), s. 103, 108.

²⁷ Dahlman och Arvidsson (2024), s. 103, 108.

är en rättskälla och därmed har auktoritet.²⁸ I undersökningen har juridisk doktrin och två hovrättsavgöranden använts för att klargöra innebörden av den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB. Det finns därmed anledning att adressera hur jag betraktar juridisk doktrin och hovrättsavgöranden inom ramen för denna uppsats.

Vid lagtolkning av den fria bevisprövningen har juridisk doktrin använts, huvudsakligen Ekelöf, Edelstam och Heumans verk *Rättegång: Fjärde häftet* samt Norstedts Juridiks lagkommentarer till rättegångsbalken. Inom ramen för uppsatsen har doktrinen använts med utgångspunkten att den inte i sig utgör ett för domstolarna bindande uttryck för gällande rätt. Doktrinens betydelse ligger i stället i dess förmåga att på ett välgrundat sätt belysa hur rättskällor kan tolkas och tillämpas. Som Dahlman framhåller ger doktrin som utgångspunkt inte svar på innehållet i gällande rätt av auktoritetsskäl, utan materialets relevans består i att det erbjuder kvalificerade argument för hur rättskällorna bör förstås. Samtidigt har Dahlman även påpekat att viss doktrin, däribland Ekelöf, Edelstam och Heumans verk, har tillmätts sådan auktoritet att den behandlats som en rättskälla.²⁹

En väsentlig del av uppsatsen handlar om att analysera domstolspraxis. Eftersom det saknas prejudikat som direkt behandlar deepfakebevisning, används HD:s praxis på närliggande områden gällande förfalskad och manipulerad bevisning, i syfte att göra analogiska tolkningar och applicera dessa på deepfakes. De rättsfall som behandlas är NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”, NJA 1992 s. 263, NJA 1998 s. 204, NJA 2008 s. 890, NJA 2009 s. 244, NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”, NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld”. I anslutning till denna praxis används även doktrin i begränsad omfattning för att fördjupa analysen. Urvalet av doktrin har skett med utgångspunkt i relevans för uppsatsens frågeställning, snarare än ambitionen att ge en uttömmande redogörelse för samtlig doktrin som behandlar fallen. Vidare har tillgången till viss doktrin varit begränsad, bland annat till följd av tillgänglighet hos bibliotek, vilket ytterligare motiverar det selektiva urvalet. Syftet är således att belysa exempel på tolkningar och hur rättsläget har uppfattats, inte att systematiskt kartlägga och redogöra för all doktrin. Mot denna bakgrund kan framställningen inte anses ge en fullständig bild av samtliga uppfattningar inom doktrin. Detta bedöms dock inte påverka analysen i stort, eftersom doktrinen enbart används i begränsad utsträckning.

Utöver ovan nämnda prejudikat från HD behandlas även två avgöranden från Svea hovrätt. Gällande rättspraxis råder en etablerad uppfattning att underinstanserna som utgångspunkt inte skapar prejudicerande praxis. Det finns dock delade meningar om hovrättsavgörandens auktoritet och rättskällestatus, men

²⁸ Peczenik (1995b), s. 260.

²⁹ Dahlman (2019), s. 70-71.

utgångspunkten är att de inte har samma status som prejudikat från HD.³⁰ Hovrättsavgörandena i fråga är av intresse för uppsatsen, eftersom de illustrerar situationer där en part har gjort invändningar om manipulerad bevisning. Avgörandena används således främst för att belysa hur sådana frågor kan aktualiseras i praktiken. Förvisso kan man argumentera för att användningen av sådan praxis riskerar att ge en felaktig bild av gällande rätt. Detta kan dock bemötas med att hovrättsfallen i uppsatsen inte behandlas som uttryck för gällande rätt och därmed inte granskas lika kritiskt som prejudikat från HD.

Som tidigare nämnts görs analogiska tolkningar av närliggande praxis. En analogisk tolkning bör dock med fördel skiljas från en exakt tolkning av en rättsregel. Croon och Nilsson menar att en regeltolkning innebär en möjlighet att kunna klargöra och precisera regelns innehåll utan att ändra den, medan analogin utgör ”en form av rättsbildning”.³¹ Det bör därför understrykas att de slutsatser som dras med stöd av analogier inte med säkerhet kan ge uttryck för gällande rätt, utan bygger på grundade antaganden om hur befintlig praxis kan appliceras på deepfakebevisning.

För att definiera begreppen ’digital bevisning’ och ’deepfakes’ samt belysa vilka problem dessa fenomen kan föranleda används lagstiftning, förarbeten och juridisk doktrin. Detta material kompletteras även i begränsad utsträckning med artiklar från tidskriften *Advokaten*. Tidskriften utgör inte en rättskälla, men används enbart för att belysa hur digital bevisning används i praktiken. Användningen av detta material påverkar således inte fastställandet av gällande rätt. De använda artiklarna har dessutom hänvisats till i liknande resonemang i lagkommentarer, vilket ökar trovärdigheten hos artiklarna och deras substans i detta sammanhang.³² Sådana artiklar kan dessutom vara värdefulla för att få exempel på olika praktiska problem respektive lösningar.³³

Juridisk doktrin används även för att belysa olika uppfattningar om deepfakes i relation till den fria bevisprövningen, samt för att identifiera olika risker och eventuella åtgärder. Central är *SvJT* 2025 s. 477 ’Domstolarnas utredningsansvar vid digital manipulation’ av Landberg. Lidéns artikel i *Ny Juridik* 4:24 s. 87 ’AI och brottmålsprocessen – Hur stor är ”the black box” egentligen?’ behandlas också, vars resonemang är relevanta för uppsatsen, då deepfakes kan aktualiseras i såväl brottmål som tvistemål. Lidéns artikel har även kompletterats med två nyhetsartiklar, som används som underlag för diskussion om möjliga åtgärder, inte fastställandet av gällande rätt. Lundqvists artikel i *SvJT* 2020 s. 382 ’Artificiell Intelligens – rättsordning och rättstillämpning’

³⁰ Ibid. s. 69-70.

³¹ Croon och Nilsson (2025), s. 1006.

³² Exempelvis Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. RB, Karnov. Besökt 2026-03-20 (JUNO).

³³ Trolle Önnersfors och Wenander (2022), s. 55.

används också i korthet, även om den inte behandlar deepfakes lika djupgående som Landberg och Lidén.

Vidare baseras uppsatsens rättssäkerhetsanalys på Peczeniks definition av såväl formell som materiell rättssäkerhet, som redogörs för i avsnitt 1.6. Slutligen har generativ AI i form av ChatGPT använts i det inledande skedet av uppsatsarbetet för att diskutera uppsatsidéer och struktur, samt under arbetets gång för språklig korrekturläsning, textförkortning och förslag på mer akademiskt språkliga formuleringar.

1.4.2 Perspektiv

För att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna används ett kritiskt rättssäkerhetsperspektiv, vilket innebär att gällande rätt analyseras kritiskt utifrån rättssäkerhet.³⁴ Perspektivet är relevant för uppsatsen eftersom en central del av syftet är att analysera rättsordningens hantering av deepfakebevisning i förhållande till såväl formell som materiell rättssäkerhet. Därför används begreppet rättssäkerhet som måttstock vid den kritiska analysen av rättsordningen.³⁵

Vidare utgår uppsatsen från ett internt perspektiv, eftersom undersökningen präglas av en rättsdogmatisk metod och därmed gör anspråk på att fastställa vad som är gällande rätt med hjälp av de allmänt accepterade rättskällorna.³⁶ Det interna perspektivet kan även benämnas rättstillämparperspektivet.³⁷ Eftersom rättstillämparen accepterar och efterlever rättsreglerna granskas en fråga med stöd i dessa.³⁸ Rättsdogmatiken präglas av detta interna perspektiv, eftersom en huvudsaklig uppgift är att ”besvara domarens frågor vad gäller rättsordningens innehåll” genom att fastställa gällande rätt.³⁹

1.5 Forskningsläge

Fenomenet deepfakes är relativt nytt, vilket innebär att den juridiska litteraturen på området fortfarande är relativt begränsad. Det finns dock forskning som behandlar närliggande frågor, särskilt vad gäller digital manipulation av bevisning och AI i rättsprocessen. En central artikel är Landbergs tidigare nämnda artikel. Artikeln behandlar de utmaningar som digitalt manipulerad bevisning, däribland deepfakes, kan innebära för rättsväsendet mot bakgrund av att digital bevisning enkelt kan manipuleras och därmed påverka tillförlitligheten hos bevisningen. Vidare diskuterar Landberg deepfakes som fenomen i förhållande till domstolarnas bevisvärdering. Landberg behandlar även vissa rättssäkerhetsaspekter och gör jämförelser med internationell rätt. Artikelns analys tar dock främst sikte på de utmaningar som digital manipulation

³⁴ Hjertstedt (2019), s. 170-171.

³⁵ Ibid.

³⁶ Jfr. Kleineman (2025), s. 33.

³⁷ Olsen (2004), s. 105.

³⁸ Ibid. s. 109.

³⁹ Ibid. s. 111.

innebär för rättsväsendet och innehåller således inte någon mer omfattande analys av hur gällande processrättsliga regler hanterar deepfakes samt om denna ordning är rättssäker i formellt och materiellt hänseende.

Det finns även forskning som behandlar AI i relation till brottmålsprocesser. Ett exempel är den tidigare nämnda artikeln av Lidén. Artikeln analyserar användningen av AI i flera olika sammanhang, bland annat för att begå brott, som verktyg vid brottsutredningar och i rättsligt beslutsfattande.

Utöver forskning som direkt berör deepfakes finns en rätt omfattande forskning om AI som verktyg i rättsprocessen. Forskningen fokuserar således på rättsväsendets användning av AI i olika delar av rättsprocessen, snarare än att parterna använder AI för att generera eller manipulera bevisning. Exempelvis behandlas användningen av AI som ett verktyg vid rättsligt beslutsfattande både i Lidéns artikel och Lundqvists artikel. Liknande frågor behandlas även i forskning gällande användning av AI i domstolar med hänsyn till rättssäkerhet, där Normellis artikel i *Juridisk Publikation* 1/2021 s. 25 'Artificiell intelligens och rätten till en rättvis rättegång' kan nämnas. Vidare har frågor gällande om AI skulle kunna ersätta domaryrket också diskuterats i exempelvis *SvJT* 2019 s. 1 'Den datoriserade domaren' av Bylander. Därutöver kan Kronblads, Essén och Mahrings artikel 'When justice is blind to algorithms: multilayered blackboxing of algorithmic decision-making in the public sector' även nämnas som också problematiserar AI och beslutsfattande.

Sammantaget finns forskning som behandlar digital manipulation, AI, deepfakes och rättssäkerhet på olika sätt. Däremot saknas det i dag forskning som på ett djupgående plan analyserar hur den svenska processrätten hanterar deepfakebevisning och huruvida denna ordning är rättssäker i formellt och materiellt hänseende. Det finns således en identifierad kunskapslucka som denna uppsats syftar till att fylla.

1.6 Rättssäkerhet

I syfte att möjliggöra en analys av hur rättssäker rättsordningen är i formellt och materiellt hänseende krävs att det klargörs hur kraven på formell och materiell rättssäkerhet ska förstås i denna uppsats, särskilt i kontexten av tvistemål. I det följande avsnittet redogör jag för Frändbergs och Peczeniks uppfattningar om vad som ligger i begreppet rättssäkerhet, för att utifrån denna förståelse positionera mig själv och de utgångspunkter jag har för min analys av den svenska processrättens hantering av deepfakebevisning.

Begreppet rättssäkerhet förekommer ofta i både juridiska och politiska sammanhang, samtidigt som begreppet är mångtydigt.⁴⁰ Det råder delade meningar om vad som faller inom ramen för rättssäkerhet, även inom rättsteorin. Vissa rättsteoretiker menar att rättssäkerhet i princip kan likställas med

⁴⁰ Frändberg (2000), s. 269-270; Frändberg (2019), s. 25.

förutsebarhet, medan andra hävdar att andra faktorer också innefattas i begreppet.⁴¹ En av de rättsteoretiker som förespråkar en snävare definition av begreppet är Frändberg, som anser att rättssäkerhet handlar om förutsebarhet.⁴² Frändberg menar att om rättsreglerna är klara och ändamålsenliga, lättillgängliga och att de tillämpas korrekt och lojalt av rättstillämparen, råder rättssäkerhet i samhället.⁴³ Rättssäkerheten kan därmed i Frändbergs mening förstås som rättsligt grundad förutsebarhet.⁴⁴ Förutsebarheten måste därmed vara grundad i rätten för att betraktas som rättssäker.⁴⁵ I Frändbergs mening behöver fyra nödvändiga krav vara uppfyllda för att rättssäkerhet ska råda i ett samhälle: ”(1) Att rättssystemet tillhandahåller svar på frågor av rättslig karaktär, (2) Att svaren är klara och tydliga, (3) Att svaren är lättillgängliga och (4) Att man ska kunna lita på svaren”.⁴⁶ Mot var och ett av dessa villkor finns dock olika defekter som motverkar uppfyllandet av villkoren. Både lagstiftare och jurister behöver därför vara observanta på dessa defekter.⁴⁷ Slutligen menar Frändberg att rättssäkerhet inte behöver beakta andra etiska värden.⁴⁸

Peczenik är kritisk till Frändbergs definition av begreppet och menar att rättssäkerhet inte kan reduceras till enbart förutsebarhet. I sin begreppsdefinition skiljer han på formell rättssäkerhet och materiell rättssäkerhet. Den formella rättssäkerheten tar sikte på att samhällets maktutövning ska vara förutsebar. Förutsebarheten främjas av tydliga och exakta rättsregler som tillämpas lika för alla, att beslut som innebär maktutövning eller rättskipning fattas med stöd i dessa rättsregler och att rättsreglerna förändras i långsam takt. Han betonar vikten av öppenhet för allmänheten, såväl inför rättsreglernas innehåll som rättstillämpningen. Faktorer som domstolarnas självständighet, effektivt ansvar vid maktutövning och välgrundad juridisk argumentation är centrala delar i syfte att upprätthålla och främja den formella rättssäkerheten. Peczeniks formella rättssäkerhet kan därmed i princip likställas med förutsebarhet.⁴⁹

Den materiella rättssäkerheten innefattar enligt Peczenik etiska värden. Peczenik menar att ett rättssystem inte kan betraktas som rättssäkert enbart på grund av en hög grad av förutsebarhet, om systemet samtidigt genomsyras av grundläggande orättvisor. Därför argumenterar Peczenik för att principer såsom rättvisa, proportionalitet och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter också måste innefattas i rättssäkerhetsbegreppet. Förutsebarheten, det vill säga den formella rättssäkerheten, måste således balanseras mot dessa etiska värden. Den materiella rättssäkerheten utgör resultatet av avvägningen

⁴¹ Peczenik (1995b), s. 90-91.

⁴² Frändberg (2000), s. 270.

⁴³ Ibid. s. 274-275.

⁴⁴ Frändberg (2019), s. 28.

⁴⁵ Ibid. s. 32.

⁴⁶ Ibid. s. 30.

⁴⁷ Ibid. s. 53.

⁴⁸ Ibid. s. 48-49.

⁴⁹ Peczenik (1995a), s. 11.

mellan förutsebarhet och andra etiska värden.⁵⁰ Peczenik använder Hitlers Nazityskland som exempel för att tydliggöra sin ståndpunkt om varför rätts-säkerhet kräver att hänsyn tas till etiska värden. Han menar att det under Hitlers styre var förutsebart att judar skulle utsättas för förföljelse, eftersom detta tydligt kom till uttryck i då gällande lagstiftning. Om förutsebarhet vore tillräckligt för att definiera rättssäkerhet skulle man därmed kunna hävda att Nazityskland var rättssäkert, vilket Peczenik betraktar som absurt. Peczenik menar därför att ett rättssäkerhetsbegrepp som helt saknar inslag av etiska värden inte kan betraktas som rättssäkert.⁵¹

Vidare menar Peczenik att "[m]ateriell rättssäkerhet innebär att rättskipning och myndighetsutövning baserar sig på en förnuftig avvägning mellan hänsynen till den på rättsnormerna baserade förutsebarheten och andra etiska värden". Begreppet materiell rättssäkerhet omfattar enligt honom fem kriterier. Det ska vara fråga om (1) beslut, (2) som utgör rättskipning eller myndighetsutövning, (3) som uppvisar en hög grad av förutsebarhet, (4) till följd av rättsreglernas innehåll, och (5) som i hög grad är etiskt godtagbara.⁵² Peczenik understryker även att en avvägning mot etiska värden är särskilt nödvändig inom den dispositiva civilrätten. Enligt honom kan inte civilrätten uteslutande bygga på förutsebara regler, eftersom exempelvis avtalsfriheten i praktiken endast är ett ideal som hindras till följd av att parter sällan befinner sig i en jämlik position. Därför kompletteras reglerna av generalklausuler, såsom 36 § AvtL. Enligt Peczenik krävs det således en avvägning mellan förutsebarhet och etiska värden även inom den dispositiva civilrätten.⁵³

Sammanfattningsvis saknar rättssäkerhetsbegreppet en entydig definition i doktrin. I denna uppsats utgör dock Peczeniks tolkning av begreppet den teoretiska utgångspunkten, inklusive hans uppdelning mellan formell och materiell rättssäkerhet. Valet av denna utgångspunkt är motiverat av uppsatsens syfte och frågeställningar. Frågan om hur deepfakebevisning hanteras inom ramen för den fria bevisprövningen aktualiserar inte enbart frågan om de processuella reglerna är förutsebara, utan även frågan om ordningen i praktiken leder till rättvisa avgöranden när bevismaterial kan vara manipulerat eller genererat med hjälp av AI. Peczeniks förståelse möjliggör således en analys som omfattar båda dessa delar. Uppsatsen är, i enlighet med de avgränsningar som redovisats i avsnitt 1.3, avgränsad till ett civilprocessrättsligt perspektiv. Rättssäkerhetsanalysen tar därmed sikte på de processuella aspekterna av statlig maktutövning i tvistemål, det vill säga hur domstolen hanterar och värde-rar bevismaterial i form av deepfakes. Trots att Peczenik, som tidigare redovisats, understryker relevansen av etiska värden i civilrätten kommer dessa

⁵⁰ Ibid. s. 11-12.

⁵¹ Peczenik (1995b), s. 97.

⁵² Ibid. s. 94.

⁵³ Ibid. s. 95-96.

frågor inte att vara i fokus eftersom uppsatsens syfte och frågeställning främst tar sikte på de processrättsliga reglerna för bevishantering.

1.7 Disposition

Den fortsatta framställningen är disponerad i tre delar: en undersökande del (avsnitt 2), en analyserande del (avsnitt 3) samt en avslutande del med diskussion och slutsatser (avsnitt 4).

Den undersökande delen redogör för det rättsliga ramverk som ligger till grund för analysen. Inledningsvis behandlas den fria bevisprövningen och praxis där frågor om äkthet, förfalskning och manipulation aktualiseras. Därefter behandlas digital bevisning och den tekniska utvecklingen, med särskilt fokus på AI och deepfakes, följt av relevanta internationella rättsliga ramar såsom AI-förordningen och artikel 6 EKMR. Den undersökande delen avslutas med en genomgång av vissa uppfattningar i doktrin om deepfakes i förhållande till den fria bevisprövningen.

Den analyserande delen är indelad i två huvudsakliga delar i enlighet med uppsatsens syfte. Inledningsvis analyseras hur deepfakebevisning hanteras inom ramen för svensk processrätt, med fokus på dess ställning som bevisning samt frågor om bevisföring, invändningar och bevisvärdering. Därefter analyseras om ordningen är rättssäker i formellt och materiellt hänseende.

Uppsatsen avslutas med en diskussion och slutsatser, där analysens resultat sammanfattas i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställningar. Vidare diskuteras hur deepfakebevisning bör hanteras inom svensk processrätt och möjliga åtgärder som kan vidtas för att stärka rättssäkerheten inom ramen för gällande rätt, *de lege lata*.

2 Undersökning

2.1 Principen om fri bevisprövning

Principen om fri bevisprövning är central inom den svenska processrätten och fastslås i 35 kap. 1 § första stycket RB. Bestämmelsen stadgar att "[r]ätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat".⁵⁴ Den fria bevisprövningen innefattar såväl principen om fri bevisföring som principen om fri bevisvärdering.⁵⁵ Principen om fri bevisföring innebär att det i princip inte finns några begränsningar vad gäller parternas möjligheter att presentera bevisning.⁵⁶ Principen om fri bevisvärdering tar emellertid sikte på att rätten inte är bunden av några regler vid bevisvärderingen.⁵⁷ Att principerna är fria innebär därmed att de "ska stå fria från att styras av rättsregler".⁵⁸ Principerna anses följa av bestämmelsen i 35 kap. 1 § första stycket RB, även om de inte uttryckligen framgår av ordalydelsen.⁵⁹

Den fria bevisprövningen aktualiserar även andra frågor och begrepp, såsom bevisbörda, beviskrav och bevistema.⁶⁰ Dessa begrepp beskrivs översiktligt i nästföljande avsnitt, för att därefter i avsnitt 2.1.2-2.1.3 följas av en djupgående redogörelse för den fria bevisföringen och den fria bevisvärderingen.

2.1.1 En övergripande systematik

Parterna i ett mål kan föra bevisning om sakfrågor, det vill säga "förhållanden som har inträffat eller som har kunnat inträffa i verkligheten".⁶¹ Bevisning behöver dock inte föras om allmänt kända fakta eller svensk lag.⁶² Dessutom föreligger inget hinder för domaren i målet att använda sig av den generella erfarenhet denne kan ha.⁶³ Den bevisning som parterna för in i målet syftar till att få domstolen att tillämpa eller avstå från att tillämpa en viss rättsregel.⁶⁴

Rättsfakta utgör de omständigheter som är av omedelbar relevans för en rättsregels tillämpning. Abstrakta rättsfakta ska beaktas av rätten ex officio och utgör rättsreglernas olika innehållsdelar, ibland benämnda rekvisit. Konkreta rättsfakta är emellertid "faktiskt rättsliga relevanta omständigheter 'på verklighetsplanet' som en part lägger till grund för sin talan i det aktuella målet".⁶⁵ I dispositiva tvistemål är det parternas ansvar att åberopa de konkreta

⁵⁴ 35 kap. 1 § första stycket RB.

⁵⁵ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 26; Westberg (2021), s. 374.

⁵⁶ Jfr. 35 kap. 6-7 §§ RB; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 26.

⁵⁷ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 26.

⁵⁸ Westberg (2021), s. 374.

⁵⁹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 26.

⁶⁰ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB.

⁶¹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 14.

⁶² 35 kap. 2 § RB.

⁶³ SOU 1938:44, s. 378; NJA II 1943, s. 445; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB.

⁶⁴ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevistemat'.

⁶⁵ Ibid.

rättsfakta som de vill lägga till grund för sin talan, och domstolen är dessutom bunden av dessa vid avgörandet.⁶⁶ Denna åberopsbörda ska skiljas från bevisbörda⁶⁷, vars innebörd kommer redogöras för nedan.

Konkreta rättsfakta kan i sin tur bevisas med hjälp av bevisfakta och hjälpfakta.⁶⁸ Ett bevisfaktum är en faktisk omständighet som ”endast har indirekt betydelse för att ett rättsfaktum föreligger”.⁶⁹ Den form i vilken ett bevisfaktum presenteras inför rätten kallas bevismedel. De olika formerna av bevismedlen regleras i 36-40 kap. RB och delas in i vittnesbevisning, partsförhör, skriftlig bevisning, syn och sakkunnigbevisning.⁷⁰ Hjälpfakta är övriga omständigheter som kan förstärka eller försvaga ett bevisfaktums bevisvärde.⁷¹ Vad som ska bevisas med ett visst bevis benämns bevistema.⁷²

Rättsfaktumkaraktär kan endast tilldelas konkreta rättsfakta. Detta innebär att det enbart är dessa som kan utgöra slutliga bevisteman och som kan göras föremål för en bevisbörderegul.⁷³ En bevisbörderegul innefattar både placering av en bevisbörda och att ett beviskrav ställs upp.⁷⁴ Bevisfakta kan, till skillnad från konkreta rättsfakta, i regel inte utgöra slutliga bevisteman.⁷⁵ Huvudregeln är således att endast rättsfakta kan utgöra föremål för en bevisbörderegul, eftersom de är av direkt betydelse för rättsföljden.⁷⁶ Osäkerheter om bevisfakta utgör i stället en bevisvärderingsfråga, där exempelvis frågor kring ett bevisfaktums sanningshalt påverkar bevisvärdet.⁷⁷ Bevisfakta har dock undantagsvis gjorts föremål för bevisbörderegler i praxis, vid invändningar om att ett åberopat bevis är förfalskat.⁷⁸ Detta behandlas närmare i avsnitt 2.1.5.

Domstolen bedömer om ett konkret rättsfaktum ska läggas till grund för avgörandet efter att ha beaktat de i målet uppställda bevisbördor och beviskrav. Detta är en rättsfråga som rätten besvarar ”genom att ex officio subsumera förekommande konkreta rättsfakta under relevant abstrakt rättsfaktum”.⁷⁹ I civilrättsliga mål kan rätten dock lägga vissa rättsfakta till grund för domen trots att de inte har bevisats av parterna, vilket exempelvis är fallet när ett rättsfaktum är ostridigt mellan parterna.⁸⁰

⁶⁶ 17 kap. 3 § andra meningen RB.

⁶⁷ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevisbördan'.

⁶⁸ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevistemat'.

⁶⁹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 83.

⁷⁰ Ibid. s. 23.

⁷¹ Ibid. s. 19.

⁷² Ibid. s. 15.

⁷³ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevistemat'; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 22.

⁷⁴ Westberg (2021), s. 392.

⁷⁵ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevistemat'.

⁷⁶ Heuman (2022), s. 133.

⁷⁷ Westberg (2021), s. 397.

⁷⁸ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevistemat'.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ 35 kap. 3 § första stycket RB; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 16.

Som tidigare nämnts kan parterna i ett tvistemål åläggas en bevisbörda för ett rättsfaktum. Den part som bär bevisbördan ansvarar för att lägga fram bevisning för rättsfaktumet i fråga för att rätten ska lägga det till grund för avgörandet.⁸¹ Annorlunda uttryckt får den parten bära konsekvenserna om ett rättsfaktum inte har bevisats med tillräcklig styrka.⁸² Hur bevisbördan ska placeras framgår sällan direkt av lag och det är inte heller alltid enkelt för rätten baserat på en regels utformning att tolka hur bevisbördan bör placeras i målet, utan praxis blir ofta vägledande.⁸³ Inom doktrinen finns det flera olika uppställda principer och uppfattningar om hur bevisbördan generellt bör placeras.⁸⁴ Mot bakgrund av att framställningen av bevisprövningens systematik endast ska vara översiktlig kommer dessa inte redogöras för närmare. Den bevisbörda som nyss beskrivits benämns den äkta bevisbördan, och ska skiljas från den falska bevisbördan. Med falsk bevisbörda avses att motparten till den som bär den äkta bevisbördan förväntas presentera motbevisning. Det kan beskrivas som att bevisbördan övergår till motparten, trots att den äkta bevisbördan i strikt mening inte gör det.⁸⁵

Vilken part som bär bevisbördan i målet avslöjar dock inte hur stark bevisningen måste vara för att denna part ska anses ha fullgjort sin bevisbörda. Rätten måste vidare besluta vilken bevisstyrka, även kallat beviskrav, som krävs för att någonting ska vara bevisat. I tvistemål gäller ”styrkt” eller ”visat” som ett normalkrav för bevisningens styrka.⁸⁶ Heuman presenterar en bevisskala för tvistemål avseende huruvida ett rättsfaktum föreligger eller inte. Högsta beviskravet är ”säkert”, därefter följer ”uppenbart”, ”styrkt/visat”, ”sannolikt” och slutligen ”antagligt” som det lägsta.⁸⁷ Även om HD fastslagit att beviskravet för tvistemål generellt bör vara styrkt eller visat, menar Heuman att senare praxis i tvistemål talar för att de lägre beviskraven har börjat användas i allt större omfattning.⁸⁸

Sammanfattningsvis är principen om fri bevisprövning en av de grundläggande delarna för den svenska processrätten. Parterna ska åberopa konkreta rättsfakta som utgör slutliga bevissteman, som i sin tur ska bevisas genom bevisfakta och hjälpfakta. För ett konkret rättsfaktum bestäms vem som bär bevisbördan och vilket beviskrav som tillämpas. Systematiken innebär alltså att domstolen, med utgångspunkt i parternas åberopanden och bevisning, prövar om ett rättsfaktum kan läggas till grund för domen eller inte.

⁸¹ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisbördan’; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 79.

⁸² Westberg (2021), s. 385, 391.

⁸³ Fitger m.fl. (2025), under 35 kap. 1 § RB ’Bevisbördan’.

⁸⁴ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 94-95.

⁸⁵ Ibid. s. 87-88.

⁸⁶ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Beviskravet’; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 81-82; Westberg (2021), s. 392, 408.

⁸⁷ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 85.

⁸⁸ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Beviskravet’; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 82.

2.1.2 Fri bevisföring

Som tidigare nämnts är principen om fri bevisföring en av grundpelarna i den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB. I tvistemål har parterna ansvaret för att samla in bevisning och presentera denna inför rätten.⁸⁹ Den fria bevisföringen innebär att parterna i regel inte är underkastade några begränsningar gällande vilken bevisning som får presenteras.⁹⁰ Parterna är alltså i princip fria att lägga fram den bevisning de vill.⁹¹ Rätten får dessutom vid sin slutgiltiga bedömning inte bortse från bevisning som parterna har presenterat, förutsatt att bevisningen inte avvisas. Att bevisningen inte får bortses från innebär dock inte per automatik att rätten inte kan komma fram till att det saknar bevisvärde eller att bevisvärdet är lågt.⁹²

Principen är stark, men inte undantagslös. Det förekommer nämligen vissa situationer när rätten har rätt att avvisa bevisning.⁹³ För det första räknar bestämmelsen i 35 kap. 7 § RB upp fem situationer då rätten har rätt att avvisa bevisning: (1) om den är utan betydelse för målet, (2) om den inte behövs, (3) om det är tydligt att det inte har någon inverkan, (4) om bevisningen kan föras på annat sätt som innebär betydande mindre besvär och kostnad, och slutligen (5) om beviset trots försök inte kan tas upp och avgörandet inte kan dra ut på tiden.⁹⁴ De första tre punkterna tar sikte på irrelevant bevisning, medan övriga tar sikte på oproportionerlig bevisning.⁹⁵ För det andra har rätten möjlighet att avvisa bevisning i tvistemål med hänsyn till preklusionsreglerna i bestämmelserna 42 kap. 15 §, 42 kap. 15 a §, 43 kap. 10 § och 50 kap. 25 § tredje stycket RB.⁹⁶ För det tredje kan rätten ha en skyldighet att avvisa bevisning ”inom ramen för en nationell process som omfattas av en tillämpning av EU-rätten när det gäller t.ex. konkurrensrättsliga förhållanden”.⁹⁷ För det fjärde finns det situationer där endast exklusiva bevis godtas, vilket innebär att annan bevisning än vad som framgår av bestämmelsen inte får användas för att bevisa ett visst rättsfaktum.⁹⁸ Slutligen finns det vissa enstaka lagstadgade förbud mot framläggande av viss bevisning, vilket exempelvis kommer till uttryck i bestämmelserna 35 kap. 14 § RB och 36 kap. 5 § RB.⁹⁹

Att bevisning har insamlats på ett olagligt eller olämpligt sätt utgör inte ett skäl för rätten att avvisa den, även om bevisanskaffningen kan påverka

⁸⁹ 35 kap. 6 § första stycket RB; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 16.

⁹⁰ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 34; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’.

⁹¹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 35; Westberg (2021), s. 376.

⁹² Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 37.

⁹³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 37; Westberg (2021), s. 377.

⁹⁴ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 41.

⁹⁵ Westberg (2021), s. 377-378.

⁹⁶ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 41.

⁹⁷ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’.

⁹⁸ 35 kap. 1 § andra stycket RB; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 41.

⁹⁹ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’.

bevisvärderingen eller missleda rätten.¹⁰⁰ Bevisanskaffningen utgör således inte en fråga för tillåtligheten av bevisningen, utan aktualiseras vid bevisvärderingen.¹⁰¹ Vidare föreligger det inte heller något hinder för parterna att presentera bevisning gällande annan parts eller vittnes ”personliga förhållanden, anseende och karaktär i syfte att påverka bedömningen av hans eller hennes utsagas trovärdighet”. Rätten har dock möjlighet att avvisa bevisning som presenteras i rent förolämpningssyfte, med stöd i 35 kap. 7 § första punkten RB. Praxis från senare tid visar dock att sådan trovärdighetsbevisning tillåts emellanåt.¹⁰² Utgångspunkten enligt svensk processrätt är således att parterna i tvistemål har en långtgående frihet att presentera den bevisning de finner relevant för målet, med undantag för ovan nämnda situationer.¹⁰³ Alla bevismedel är tillåtna.¹⁰⁴

Enligt svensk processrätt får en dom endast grundas på det som har framkommit vid huvudförhandlingen, vilket följer av omedelbarhetsprincipen för tvistemål som kommer till uttryck i 17 kap. 2 § första stycket RB. Detta innebär att parterna enligt huvudregel måste lägga fram sin bevisning vid huvudförhandlingen för att rätten ska beakta den vid sin slutgiltiga bedömning.¹⁰⁵

Sammanfattningsvis innebär den fria bevisföringen att utgångspunkten är att parterna i ett tvistemål får föra in vilken bevisning de vill och att denna måste beaktas vid bevisvärderingen förutsatt att den inte avvisas.

2.1.3 Fri bevisvärdering

Den fria bevisvärderingen utgör också en del av 35 kap. 1 § första stycket RB. Bevisvärderingen tar sikte på rättens bedömning av den bevisning som presenterats i målet, för att avgöra om ett påstått rättsfaktum har bevisats med tillräcklig styrka i förhållande till det tillämpliga beviskravet. Om bevisningen inte når upp till det aktuella beviskravet, får den part som bär bevisbördan bära konsekvenserna av detta.¹⁰⁶ Rätten måste bedöma varje bevis som har lagts fram i målet, vilket bevisvärde de ska tillmätas och därefter väga samman dessa för att kunna uttala sig om existensen av ett visst rättsfaktum.¹⁰⁷

Att bevisvärderingen är fri innebär att rätten inte är bunden av några regler om hur olika bevis ska värderas, utan får fritt bedöma vilket värde ett visst bevis ska tillmätas i varje enskilt fall.¹⁰⁸ Som utgångspunkt får därför varken

¹⁰⁰ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 37; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’; Westberg (2021), s. 378.

¹⁰¹ Westberg (2021), s. 378.

¹⁰² Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’.

¹⁰³ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. RB ’Inledning’.

¹⁰⁴ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Bevisföringen’; Westberg (2021), s. 376.

¹⁰⁵ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 27-28.

¹⁰⁶ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 17, 160; Westberg (2021), s. 374.

¹⁰⁷ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Allmänt om bevisvärdering’.

¹⁰⁸ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 17, 160; Westberg (2021), s. 374; NJA II 1943, s. 444.

lagstiftaren eller prejudikatinstanser utforma bindande regler om värderingen av viss bevisning, även om viss vägledning i undantagsfall kan lämnas när en viss typ av bevisning typiskt sett alltid har samma bevisvärde.¹⁰⁹ Att bevisvärderingen ska vara fri innebär dock inte att domaren får göra godtyckliga bedömningar, utan tvärtom förutsätts att rättens övertygelse är objektivt grundad.¹¹⁰ Att övertygelsen är objektiv betyder att den ska kunna godtas av andra. Fitger m.fl. belyser att det förvisso är eftersträvansvärt att rättsväsendet dömer lika i lika fall och att det därmed skulle kunna finnas fördelar med att ersätta den fria bevisvärderingen med tydliga, fasta regler. Författarna bemöter dock detta med att det kan vara svårt att förutse verkligheten på det sättet. Enligt dem är det en utopi snarare än verklighet att ett fast regelverk skulle resultera i både förutsebara och rimliga avgöranden i varje enskilt fall.¹¹¹

Bevisvärderingen ställer höga krav på domstolen. Samtidigt är det komplicerat att veta hur en bevisvärdering ska genomföras, och därtill finns det ingen närmare vägledning i praxis från HD.¹¹² Det är omdiskuterat inom doktrin hur en korrekt bevisvärdering bör gå till och vilken metod som är bäst lämpad för detta ändamål.¹¹³ Mot denna bakgrund har flera olika teorier föreslagits i syfte att skapa enhetlighet och logik.¹¹⁴ En av dessa teorier är den så kallade värde teorin, enligt vilken bevisvärderingens syfte är att efter en noggrann analys av olika bevisfakta fastställa med vilken styrka ett visst bevistema anses vara bevisat. Fokus ligger på det kausala beviset som existensen av ett rättsfaktum lämnat efter sig. En annan teori utgår från att bevisvärderingens syfte är att bedöma hur sannolikt det är att ett visst bevistema förelegat. Enligt denna teori ska rätten göra en helhetsbedömning av relevanta bevisomständigheter i målet för att uppskatta sannolikheten för ett visst bevistema.¹¹⁵

Vid bevisvärderingen krävs ofta tillämpning av erfarenhetssatser.¹¹⁶ Dessa kan delas in i allmänna och särskilda erfarenhetssatser.¹¹⁷ Allmänna erfarenhetssatser är generella antaganden om sambandet mellan två omständigheter.¹¹⁸ Enligt Nordh kan sådana erfarenhetssatser närmare beskrivas ”som sådan kunskap om förhållanden som det inte krävs någon särskild sakkunskap för att förvärva”.¹¹⁹ Tillämpningen av dem sker ofta mer eller mindre

¹⁰⁹ Heuman (2022), s. 61.

¹¹⁰ SOU 1938:44, s. 378; NJA II 1943, s. 445; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 162.

¹¹¹ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Allmänt om bevisvärdering’.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 17, 160; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Allmänt om bevisvärdering’.

¹¹⁴ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Allmänt om bevisvärdering’.

¹¹⁵ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. RB ’Inledning’.

¹¹⁶ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB ’Allmänt om bevisvärdering’; Nordh (2019a), s. 14; Westberg (2021), s. 386.

¹¹⁷ Nordh (2019a), s. 14; Dahlman (2018), s. 284; Westberg (2021), s. 386.

¹¹⁸ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 19; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 2 § RB; Dahlman (2018), s. 284; Westberg (2021), s. 386.

¹¹⁹ Nordh (2019a), s. 14.

undermedvetet och faller under bestämmelsen i 35 kap. 2 § första stycket RB.¹²⁰ Erfarenhetssatser ska i princip värderas var för sig, även om dessa överväganden inte alltid framkommer uttryckligen av domskälen. De utgör endast utgångspunkter för rättens bedömning, och kan kompletteras med domarens egen erfarenhet. I vissa fall krävs emellertid viss sakkunskap för att förklara sådana påståenden, i enlighet med bestämmelserna om sakkunnigbevisning i 40 kap. RB.¹²¹ Sådana erfarenhetssatser benämns särskilda erfarenhetssatser och avser generella samband som inte är kända för allmänheten, men som är vedertagna inom vissa expertområden.¹²² Erfarenhetssatser kan påverka bevisvärdet hos bevisning.¹²³

Bevisvärderingen påverkas inte bara av enskilda bevis och erfarenhetssatser, utan även av samspelet mellan olika bevis. Motbevisning är ett exempel på detta och avser bevisning som åberopas i syfte att bemöta bevisning till stöd för ett visst rättsfaktum. Motbeviset kan påverka värdet av huvudbevisningen, antingen genom att försvaga det eller genom att tala för en omständighet som är oförenlig med huvudbevisningen. Detta innebär dock inte att motbeviset ska bedömas fristående från huvudbevisningen vid bevisvärderingen.¹²⁴

Att bevisvärderingen är fri innebär också att domstolen måste synliggöra hur den har resonerat. Därför ställs det, i dagens samhälle, höga krav på god domskrivning.¹²⁵ Rättens bevisvärdering ska redovisas i domskälen, så att den för andra uppfattas som förståelig och korrekt genomförd.¹²⁶ Detta innefattar även bevisfrågorna, då omständigheter som talar för eller emot ett visst rättsfaktum ska redovisas.¹²⁷ Dock innebär redovisningen inte att alla faktorer som påverkat bevisvärderingen ska redovisas för.¹²⁸ Detta krav på en tydlig redovisning av bevisvärderingen fyller flera funktioner. För det första möjliggör det kontroll av bevisvärderingen. För det andra ger det parterna insyn i hur bevisvärderingen har gått till, vilket kan vara nödvändigt för frågan om en eventuell överklagan. Slutligen ger det överinstanserna insyn, vilket kan vara nödvändigt inför beslutet om att meddela eller neka prövningstillstånd.¹²⁹ En

¹²⁰ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Allmänt om bevisvärdering'.

¹²¹ SOU 1938:44, s. 378; NJA II 1943, s. 445; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Allmänt om bevisvärdering'.

¹²² Nordh (2019a), s. 14-15; Dahlman (2018), s. 284; Westberg (2021), s. 386.

¹²³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 20.

¹²⁴ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Allmänt om bevisvärdering'.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ 17 kap. 7 § första stycket femte punkten RB; SOU 1938:44, s. 378; NJA II 1943, s. 445; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 162. Jfr. även NJA 2009 s. 128 "Soyak" där HD i fråga om skiljedom behandlade vilka krav som kan ställas på domskäl.

¹²⁷ 17 kap. 7 § första stycket femte punkten RB.

¹²⁸ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Allmänt om bevisvärdering'.

¹²⁹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 162.

felaktig bevisvärdering utgör dock varken ett rättegångsfel eller en resningsgrund.¹³⁰

Bevisvärderingen genomförs först när all bevisning har presenterats i målet. Domstolen ska då dra sina slutsatser utifrån den bevisning som parterna har lagt fram under huvudförhandlingen.¹³¹ Således har bevisvärderingen en nära koppling till den tidigare nämnda omedelbarhetsprincipen, eftersom det är vad som har framkommit under huvudförhandlingen som ska ligga till grund för rättens avgörande.¹³² Bevisvärderingen ska bygga på en helhetsbedömning av all bevisning i målet.¹³³ Detta innebär dock inte att avgörandet får baseras på ett helhetsintryck av allt material, utan varje bevis måste tillmätas ett eget bevisvärde.¹³⁴

Sammanfattningsvis innebär den fria bevisvärderingen att rätten utan några regler självständigt bedömer styrkan hos parternas bevisning för att avgöra om ett rättsfaktum har bevisats. Bedömningen görs i varje enskilt fall, men får dock inte vara subjektiv eller godtycklig, utan ska vara objektivt godtagbar.

2.1.4 Ett illustrativt exempel

I syfte att tydliggöra hur den fria bevisprövningens systematik tar sig uttryck i praktiken, och för att illustrera olika begrepp som beskrivits ovan, kan följande förenklade exempel-situation skisseras.

Anta att käranden i ett tvistemål hävdar att käranden och svaranden har ingått ett bindande avtal genom att vid ett visst tillfälle utbyta samstämmiga viljeförklaringar (anbud och accept). Svaranden förnekar att detta har inträffat. Kärandens avtalspåstående utgör ett påstående om existensen av ett *konkret rättsfaktum*, som måste bevisas för att läggas till grund för domen. För detta rättsfaktumpåstående ska det uppställas en *bevisbörderegeln* innehållande dels ett *beviskrav*, dels ett utpekande av vilken part som ska bära *bevisbördan* om beviskravet inte uppfylls. Det *slutliga bevistemat* utgörs av kärandens avtalspåstående och är därmed synonymt med kärandens rättsfaktumpåstående.

Till stöd för sin talan åberopar käranden en ljudfil vars innehåll påstås återge svarandens röst, där accepten av anbudet framförs. Innehållet i ljudfilen utgör *bevisfakta* som förs in i målet i syfte att bevisa accepten i kärandens rättsfaktumpåstående. Ljudfilen utgör ett *bevismedel* som används för att presentera aktuella *bevisfakta*. Om svaranden invänder att ljudfilen måste vara AI-

¹³⁰ 58 kap. 1 § RB och 59 kap. 1 § RB; Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Allmänt om bevisvärdering'. Jfr. dock HD:s beslut meddelat den 1 april 2026 i mål T 4847-24 "Vindsvåningen", där hovrättens underlåtenhet att beakta handlingar som utgjorde processmaterial ansågs utgöra rättegångsfel.

¹³¹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 17.

¹³² 17 kap. 2 § första stycket RB; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 28.

¹³³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 21.

¹³⁴ Ibid. s. 163.

genererad eller AI-manipulerad, skulle en särskild *bevisbördereg* (presumptionsregel) kunna uppställas kopplad till *bevismedlets* äkthet. En sådan *bevisbördereg* skulle omvandla vad som annars hade utgjort ett *bevisfaktum* (äktheten) till ett *rättsfaktum* av relevans för presumptionsregelns tillämplighet (presumptionsgrundande omständighet).¹³⁵ En sådan ordning skulle medföra ett undantag från utgångspunkten att endast *rättsfakta* ska göras till föremål för *bevisbörderegler*.

Det är parterna som avgör vilken bevisning som ska presenteras i enlighet med *principen om den fria bevisföringen*. Utifrån den av parterna presenterade bevisningen är det upp till rätten att avgöra vilka rättsfaktapåståenden (*slutliga bevisteman*) som är bevisade. Inom ramen för den *fria bevisvärderingen* ska domstolen avgöra vilka *beviskrav* som ska uppställas, vilket *bevisvärde* som ska tillmätas införda *bevisfakta*, vilka rättsfaktapåståenden som ska anses bevisade och vilken part som ska bära konsekvenserna på de punkter bevisningen brister (*bevisbörda*).

2.1.5 Praxis gällande äkthet, förfalskning och manipulation

2.1.5.1 Inledande utgångspunkter

I dag saknas prejudicerande praxis som direkt behandlar deepfakebevisning. För att kunna analysera hur sådan bevisning kan hanteras enligt svensk processrätt är det därför motiverat att studera närliggande praxis där frågor om äkthet, förfalskning och manipulation har aktualiserats. Praxisgenomgången syftar till att genom analogier identifiera slutsatser av betydelse för uppsatsens analys. Rättsfallen redovisas översiktligt och kompletteras i vissa fall med tolkningar från doktrin för att tydliggöra deras bevisrättsliga innebörd.

2.1.5.2 Falsk underskrift på kvitto

I NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot” återopade käranden S ett kvitto som enligt honom visade att svaranden J hade mottagit ett belopp och undertecknat handlingen.¹³⁶ J invände att underskriften inte var äkta. HD ansåg att S hade gjort det övervägande sannolikt att J hade undertecknat kvittot, varpå det godtogs som fordringsbevis.¹³⁷ Ett justitieråd var dock skiljaktigt och betonade bland annat avsaknaden av en sakkunnig undersökning av underskriften.¹³⁸

I doktrinen har målet diskuterats av bland annat Boman, Nordh och Hardenberger. Boman och Nordh menar båda att en handling av detta slag i förhållandet mellan de ursprungliga parterna i regel utgör ett bevisfaktum, inte ett rättsfaktum. En bevisbörda kan därmed i regel inte ställas upp för äktheten av ett sådant fordringsbevis.¹³⁹ Boman framhåller dock att ett bevisfaktum i vissa

¹³⁵ Jfr. Boman (1992), s. 51-53; Nordh (2019b), s. 87-89. Se även avsnitt 2.1.5.

¹³⁶ NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”.

¹³⁷ Ibid. (s. 670).

¹³⁸ Ibid (s. 671).

¹³⁹ Boman (1992), s. 51-52; Nordh (2019b), s. 87-88.

fall även kan utgöra ett rättsfaktum, särskilt vid tillämpning av en presumptionsregel, och att HD:s avgörande kan tolkas som att en sådan regel har tillämpats.¹⁴⁰ Hardenberger beskriver tillämpningen av en sådan okodifierad presumptionsregel som att äktheten av fordringsbeviset omvandlas till ett rättsfaktum, en presumptionsgrundande omständighet, som utlöser en presumtion för försträckningsförhållandet, den presumerade omständigheten.¹⁴¹ Nordh har på liknande sätt tolkat avgörandet som att HD behandlade äkthetsfrågan genom en särskild bevisbörderegeln knuten till kvittot, där äktheten ”utlöser en presumtion för att det föreligger ett fordringsförhållande om inte gäldenären kan bevisa motsatsen”.¹⁴²

För uppsatsens fortsatta analys är avgörandet av betydelse eftersom det kan förstås som att HD hanterade äkthetsfrågan genom en bevisbörderegeln i form av en presumptionsregel, där den part som åberopade handlingen hade att bevisa dess äkthet. Presumptionsregeln innebär i detta sammanhang att ett visst bevisat faktum, exempelvis ett äkta fordringsbevis, läggs till grund för antagandet om ett annat faktum, exempelvis det bakomliggande fordringsförhållandet.¹⁴³ Målet är därför av intresse eftersom en sådan regel tillämpades trots att utgångspunkten är att endast rättsfakta kan göras föremål för bevisbörderegler.

2.1.5.3 *Förfalskade inköpsnotor*

I NJA 1992 s. 263 åberopade käranden Eurocard AB inköpsnotor som stöd för ett betalningskrav. Svaranden J-Å.P. invände att inköpsnotorna var förfalskade.¹⁴⁴ HD ansåg, mot bakgrund av att kontokortsinnehavaren typiskt sett hade lättare att säkra bevisning, att svaranden hade att göra förfalskningen antaglig. Om detta lyckades fick kontokortsföretaget presentera motbevisning. HD ansåg att J-Å.P. gjorde det sannolikt att inköpsnotorna var förfalskade, samtidigt som Eurocard inte presenterade någon motbevisning. Därför betraktades inköpsnotorna som förfalskade.¹⁴⁵

Avgörandet har diskuterats i doktrinen ur flera perspektiv. Nordh har behandlat målet i anslutning till den presumptionsregel som tidigare diskuterats i relation till NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”, men uppmärksammar att HD i detta fall valde en annan bevisbördeplacering.¹⁴⁶ Heuman har framhållit att rättsfallet har aktualiserat frågan om vad som kan vara föremål för bevisbörda, eftersom HD inte tydligt skiljer mellan om bevisbördan avsåg en handling eller ett rättsfaktum.¹⁴⁷ Hardenberger har också uppfattat målet som att HD ställde upp en inköpspresumtion, knuten till förekomsten av inköpsnotor,

¹⁴⁰ Boman (1992), s. 53.

¹⁴¹ Hardenberger (2023), s. 573.

¹⁴² Nordh (2019b), s. 87-89.

¹⁴³ Jfr. Hardenberger (2023), s. 270.

¹⁴⁴ NJA 1992 s. 263.

¹⁴⁵ Ibid. (s. 267).

¹⁴⁶ Nordh (2019b), s. 88-89.

¹⁴⁷ Heuman (2022), s. 157-158.

där svarandens förfalskningspåstående var presumtionsbrytande motfakta.¹⁴⁸ Westberg har kritiserat att HD inte tydliggjorde betydelsen av kontokortets civilrättsliga beskaffenhet eller skillnaden mellan olika typer av fordringsbevis.¹⁴⁹ Han ifrågasätter även att bevisbördan placerades på konsumenten, trots de bevissäkringssvårigheter som en sådan part kan ha. Enligt Westberg kan det utgöra anledning för rätten att inte placera bevisbördan på en konsument, även om denne har lättare än näringsidkaren att säkra bevisning.¹⁵⁰ Det låga beviskravet i målet kan enligt honom användas för att bland annat jämna ut styrkeskillnader eller öka sannolikheten för materiell riktighet, men Westberg menar att grunden för beviskravet inte framstår som helt klar.¹⁵¹

Avgörandet är relevant eftersom det också illustrerar ett hanteringsätt där en bevisbörderegulering tillämpas, denna gång vid en invändning om påstådd förfalskning. I jämförelse med 1976 års fall placerades dock bevisbördan anorlunda och ett annat beviskrav tillämpades. Målet visar därmed att bevisbördans placering och beviskravets höjd kan variera beroende på omständigheterna.

2.1.5.4 *Den kopierade videoinspelningen*

NJA 1998 s. 204 gällde en anlagd mordbrand där åklagaren åberopade en videoinspelning. Videobandet var en kopia av en originalinspelning från en anonym person, och tillkomsten av originalet kunde inte klarläggas.¹⁵² HD konstaterade att oklarheterna kring videons tillkomst påverkade bevisvärdet. SKL, i dag NFC, konstaterade att videoinspelningen var en kopia av en originalvideo och att kopian inte bedömdes vara manipulerad. SKL kunde dock inte uttala sig om originalvideons äkthet. Eftersom det inte gick att utesluta att videon inte visade det faktiska händelseförloppet ansågs den, varken ensam eller tillsammans med övrig utredning, kunna styrka åtalet.¹⁵³

Även om målet rörde brottmål, där åklagaren bär bevisbördan¹⁵⁴, är avgörandet relevant eftersom det illustrerar hur oklarheter kring tillkomst och äkthet kan påverka bevisvärdet. Målet visar alltså hur domstolen resonerar kring sådana frågor inom ramen för bevisvärderingen.

2.1.5.5 *Förfalskad namnteckning*

I NJA 2008 s. 890 gjorde P.O.P. gällande att ett delgivningskvitto hade undertecknats olovligen av hans före detta sambo och att han därför inte hade blivit delgiven ett föreläggande från KFM. HD underströk att ett undertecknat delgivningskvitto som utgångspunkt kunde vara tillräckligt för att bevisa att

¹⁴⁸ Hardenberger (2023), s. 575.

¹⁴⁹ Westberg (1992), s. 159-160.

¹⁵⁰ Ibid. s. 164.

¹⁵¹ Ibid. s. 164-167.

¹⁵² NJA 1998 s. 204.

¹⁵³ Ibid. (s. 213).

¹⁵⁴ Fitger m.fl. (2025) under 35 kap. 1 § RB 'Bevisbördan'.

delgivning hade skett. Om den eftersökte invände att kvittot undertecknats av någon annan skulle denne bära bevisbördan för det genom att ”lämna en plausibel förklaring till detta och dessutom lägga fram åtminstone någon bevisning som stöder hans förklaring”. HD ansåg inte att P.O.P. hade gjort detta. Överklagandet avslogs därmed.¹⁵⁵ Två justitieråd var dock skiljaktiga och lyfte bland annat att namnteckningen på delgivningskvittot skiljde sig från P.O.P:s underskrift på inlagorna i målet.¹⁵⁶

Även NJA 2009 s. 244 rörde en påstådd förfalskad namnteckning. Trafikförsäkringsföreningen yrkade att T.H. skulle förpliktas att betala trafikförsäkringsavgift.¹⁵⁷ T.H. invände att den anmälan om ägarbyte som låg till grund för kravet hade försetts med en förfalskad namnteckning. HD ansåg att han skulle bära bevisbördan för invändningen och att förfalskningen skulle göras sannolik. Eftersom hans uppgifter varken hade bekräftats eller vunnit stöd av annan utredning ansågs han inte ha uppfyllt sin bevisbörda.¹⁵⁸

Heuman har tolkat avgörandena som att den som påstår underskriftsförfalskning normalt sett måste presentera kausal bevisning till stöd för sitt påstående, exempelvis ett expertutlåtande, och att en egen utsaga inte torde vara tillräckligt.¹⁵⁹ Landberg har dock betonat att avgörandena inte borde ges alltför generell räckvidd, då HD tagit hänsyn till speciella omständigheter. Enligt henne bör rättsläget förstås som oklart.¹⁶⁰

Avgörandena är relevanta då de illustrerar att den som invänder att en underskrift är förfalskad kan bära bevisbördan för detta, med olika beviskrav. Målen visar också att HD i dessa situationer tycks kräva någon form av stödbevisning. Samtidigt belyser de ett fortsatt oklart och kontextberoende rättsläge.

2.1.5.6 *Elektronisk underskrift*

I NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance” prövade HD en elektronisk låneförbindelse som hade undertecknats med en avancerad elektronisk underskrift. S.I. invände att hennes elektroniska underskrift hade använts obehörigen av någon annan.¹⁶¹ HD konstaterade att den som åberopar en låneförbindelse som utgångspunkt bär bevisbördan för att gäldenären har ingått förbindelsen.¹⁶² Rätten framhöll dock att prövningen vid elektroniska underskrifter måste göras i två steg: först om underskriften i fråga har använts, och därefter vem som faktiskt har använt den.¹⁶³ Om långivaren visar att tekniken uppfyller relevanta kvalitetskrav och det saknas omständigheter som tyder på

¹⁵⁵ NJA 2008 s. 890 (s. 892).

¹⁵⁶ Ibid. (s. 893).

¹⁵⁷ NJA 2009 s. 244.

¹⁵⁸ Ibid. (s. 248).

¹⁵⁹ Ekelöf, Edelstam och Heuman, s. 132-133.

¹⁶⁰ Landberg (2025), s. 480.

¹⁶¹ NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”.

¹⁶² Ibid. (p. 7).

¹⁶³ Ibid. (p. 15).

tekniska fel, ska underskriften betraktas som äkta.¹⁶⁴ Om innehavaren dock invänder att någon obehörigen använt den, bär denne bevisbördan för det.¹⁶⁵ Detta ska göras antagligt.¹⁶⁶ I det aktuella målet ansåg HD att det var visat att den elektroniska underskriften hade använts och att den uppfyllde kraven för en avancerad elektronisk underskrift. Utgångspunkten var därmed att underskriften inte var manipulerad. HD fann vidare att S.I. inte hade gjort det antagligt att underskriften hade använts obehörigen av någon annan.¹⁶⁷

Nordh har framhållit att målet kan förstås som ytterligare ett uttryck för den presumptionsregel som tidigare diskuterats.¹⁶⁸ Hardenberger kan också utläsa att HD har tillämpat en presumptionsregel knuten till undertecknandet av låneförbindelsen.¹⁶⁹ Heuman har samtidigt betonat att ett påstått tekniskt fel bör förstås som ett bevisfaktum, inte ett rättsfaktum, och att HD behandlade frågan om möjlig teknisk manipulation inom ramen för bevisvärderingen.¹⁷⁰

Avgörandet är relevant eftersom HD ännu en gång tillämpat en presumptionsregel, även om det denna gång avsåg en invändning om obehörigt användande av underskrift. Samtidigt är det intressant att HD höll isär frågan om teknisk äkthet från frågan om obehörigt användande, till följd av elektroniska underskrifters särart.

2.1.5.7 Underskriftsförfalskning på avtal

I NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” behandlades frågor om bevisbörda och beviskrav vid invändning om förfalskad underskrift på avtal. HD konstaterade att utgångspunkten är att den part som hävdar att denne har en förvärvat rätt genom avtal bär bevisbördan för avtalets ingående.¹⁷¹ En skriftlig och underskriven handling kunde utgöra ett starkt bevis, men bevisvärdet för en sådan handling beror på omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁷² I målet hävdade R.F. att han hade bättre rätt till en bil för att han hade ingått ett pantavtal med C.J. C.J. invände emellertid att han aldrig hade undertecknat ett sådant avtal. Detta fick stöd av en namnteckningsanalys som NFC hade genomfört, vilken talade för att C.J. inte hade undertecknat avtalet. HD bedömde därför att det inte fanns stöd för att parterna hade ingått avtalet.¹⁷³

Avgörandet är relevant eftersom det visar att invändningar om förfalskad underskrift inte nödvändigtvis hanteras genom särskilda bevisbörderegler. Målet visar i stället hur frågan kan hanteras inom ramen för den fria

¹⁶⁴ Ibid. (p. 16).

¹⁶⁵ Ibid. (p. 19).

¹⁶⁶ Ibid. (p. 20).

¹⁶⁷ Ibid. (p. 21-25).

¹⁶⁸ Nordh (2019b), s. 88.

¹⁶⁹ Hardenberger (2023), s. 575-576.

¹⁷⁰ Heuman (2022), s. 158-159.

¹⁷¹ NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” (p. 22).

¹⁷² Ibid. (p. 23).

¹⁷³ Ibid (p. 24-27).

bevisvärderingen, där den påstått förfalskade handlingens bevisvärde bedöms tillsammans med övrig utredning, såsom NFC:s namnteckningsanalys.

2.1.5.8 *Skriftligt fordringsbevis utan presumtionsverkan*

I NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” diskuterade HD under vilka förutsättningar en skriftlig handling skulle betraktas som ett skuldebrev och om en sådan kvalificering påverkade bevisbördeplaceringen.¹⁷⁴ HD framhöll att NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot” förvisso visar på en möjlighet att tillämpa en okodifierad presumtionsregel, men att avgörandet inte ger några säkra slutsatser i frågan.¹⁷⁵ Vidare konstaterade HD att det inte är tillräckligt att SkbrL kan tillämpas på en handling för att denna ska utlösa en presumtion. Att en handling inte utlöser en presumtion innebär dock inte att den saknar bevisvärde.¹⁷⁶ HD kom fram till att SkbrL:s bestämmelser kunde tillämpas på parternas avtal, men att avtalet inte utlöste någon presumtion. Käranden William Group hade därför att visa att bolaget hade en förfallen fordran på Glasberga och att fordran var förenad med panträtt i svaranden B.N:s fastighet. HD belyste avtalets äkthet och konstaterade att avtalet utgjorde ett mycket starkt bevis för parternas avtalsingående. Sammantaget ansågs käranden ha bevisat den fordran som framgick av avtalet.¹⁷⁷

Hardenberger menar att avgörandet visar att en presumtion mellan ett fordringsbevis och försträckning eller fordran kan tänkas, men att en sådan presumtion inte följer av varje skriftligt fordringsbevis.¹⁷⁸ Enligt Hardenberger kan slutsatsen dras att det krävs en särskild typ av fordringsbevis för en sådan presumtionsregel, men att det inte går att uttala sig säkert om hur ett sådant fordringsbevis ska vara utformat.¹⁷⁹ Vidare framhåller Hardenberger att möjligheten att knyta en presumtion till ett fordringsbevis är begränsad och att det därför är osäkert i vilka situationer en sådan presumtion kan göras gällande.¹⁸⁰

Avgörandet är relevant eftersom det nyanserar tidigare praxis om skriftliga handlingars presumtionsverkan. HD avvisade att avtalet i sig skulle utlösa en presumtion, men tillmätte det ändå ett mycket starkt bevisvärde. Målet visar därmed att sådana frågor även kan hanteras inom ramen för bevisvärderingen, och att olika typer av fordringsbevis inte kan behandlas enhetligt. Bara för att SkbrL är tillämplig har en handling inte automatiskt presumtionsverkan.

¹⁷⁴ NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” (p. 7).

¹⁷⁵ Ibid. (p. 14).

¹⁷⁶ Ibid. (p. 16).

¹⁷⁷ Ibid. (p. 17-19).

¹⁷⁸ Hardenberger (2023), s. 573.

¹⁷⁹ Ibid. s. 574.

¹⁸⁰ Ibid. s. 575.

2.1.5.9 *Invändning om manipulerad ljudfil*

I Svea hovrätts mål FT 9604-10 gjorde käranden gällande att ett bindande avtal hade ingåtts mellan parterna och åberopade en ljudfil till stöd för detta. Svaranden invände att ljudinspelningen var manipulerad och att något avtal därför inte hade ingåtts. Hovrätten menade att den som gör gällande att en ljudinspelning är manipulerad måste göra det antagligt. Eftersom svaranden inte hade åberopat någon bevisning som gav stöd för invändningen, hade manipulationen inte gjorts antaglig.¹⁸¹

I Svea hovrätts mål FT 5530-14 åberopade käranden en handling och två ljudfiler till stöd för att svaranden stod i skuld till henne. Parterna var överens om att deras röster hördes på den ena ljudfilen, medan svaranden bestred att det var hans röst på den andra ljudfilen. Hovrätten ansåg inte att det med säkerhet gick att fastställa att det var svarandens röst på inspelningen. Domstolen fann inte heller att övrig utredning gav stöd för att kärandens uppgifter skulle anses vara mer tillförlitliga än svarandens. Skulden var därför inte styrkt.¹⁸²

Avgörandena är relevanta eftersom de illustrerar två olika sätt att hantera invändningar om manipulerat bevismaterial på. I det första målet formulerade hovrätten, likt NJA 1992 s. 263, att den som invände att ljudinspelningen var manipulerad åtminstone måste göra detta antagligt. I det andra målet talar hovrättens resonemang i stället för att ljudfilens värde prövades inom ramen för den fria bevisvärderingen, där osäkerheten kring röstidentifikation och inspelningens innehåll medförde att käranden inte ansågs ha styrkt skulden.

2.1.5.10 *Sammanfattning*

Sammanfattningsvis visar praxisgenomgången att frågor om äkthet, förfalskning och manipulation inte hanteras enligt någon enhetlig modell. Två huvudsakliga hanteringssätt kan dock urskiljas. I flera avgöranden, särskilt sådana som rör skriftliga handlingar och underskrifter, har frågan hanterats genom bevisbörda och beviskrav. I andra avgöranden, särskilt sådana som rör video- eller ljudbevisning, har osäkerheter kring äkthet, tillkomst eller manipulation i stället påverkat bevisvärdet inom ramen för den fria bevisvärderingen.

Praxis tyder på att skriftliga handlingar, särskilt fordringsbevis, i vissa fall har tillmätts en presumtionsliknande verkan. Detta framgår bland annat av NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”, NJA 1992 s. 263 och NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”, även om bevismedlen i regel skiljer sig åt. Senare avgöranden, framför allt NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld”, visar dock att rättighetsgrundande skriftliga handlingar inte alltid bör förstås genom presumtionsregler, utan att handlingens betydelse för det bakomliggande rättsförhållandet i stället kan bedömas inom ramen för bevisvärderingen. Detta tyder på att HD i

¹⁸¹ Svea hovrätts dom meddelad 2012-11-09 i mål FT 9604-10.

¹⁸² Svea hovrätts dom meddelad 2015-05-11 i mål FT 5530-14.

viss mån har rört sig från ett mer presumtionsinriktat synsätt, till ett hante-
ringssätt där handlingens konkreta bevisvärde i det enskilda fallet står i fokus.
Praxis framstår dock som splittrad och oklar.

Gemensamt för de skriftliga fordringsbevis som presenterats ovan är att det
rör sig om enkla skuldebrev.¹⁸³ I sådana fall, där tvisten avser förhållandet
mellan de ursprungliga parterna, utgör ett enkelt skuldebrev ett bevisfaktum
för det bakomliggande rättsförhållandet.¹⁸⁴ Detta bör skiljas från löpande
skuldebrev, där handlingens äkthet är direkt knuten till rättsföljden.¹⁸⁵ Detta
kommer bland annat till uttryck i 2 kap. 17 § första stycket SkbrL, där gälde-
nären kan göra gällande att skuldebrevet är förfalskat. Skillnaden illustrerar
att en handlings äkthet i vissa situationer kan få direkt betydelse för rättsfölj-
den och därmed kan behandlas som ett rättsfaktum.

Genomgången visar dock att bevisbörderegler inte uteslutande har tillämpats
i fall där den omtvistade handlingen har direkt betydelse för ett bakomlig-
gande rättsförhållande, utan även i fall där den omstridda omständigheten
snarare fungerar som ett bevisfaktum, exempelvis vid förfalskad underskrift
på delgivningskvitto eller anmälan om ägarbyte. Detta talar för att praxis inte
konsekvent skiljer mellan huruvida det är bevisfakta eller rättsfakta som görs
föremål för en bevisbörderegler.

Sammantaget visar praxis att invändningar om förfalskad eller manipulerad
bevisning kan hanteras antingen som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller
som en bevisvärderingsfråga. Genomgången visar också att valet mellan
dessa hanteringssätt inte framstår som fullt ut förutsebart.

2.2 Digitala bevis i processrätten

2.2.1 Digitala bevis och den tekniska utvecklingen

Den tekniska utvecklingen började påverka den svenska processrätten redan
i början av 2000-talet, då en reform genomfördes för att modernisera rätts-
gången. Reformen medförde en ökad användning av modern teknik i rätts-
processer, exempelvis videokonferenser och videoinspelade förhör.¹⁸⁶ Mo-
derniseringen genomfördes mot bakgrund av att rättsprocessen behövde an-
passas till den snabba tekniska utvecklingen. Vikten av att rättsprocessen ut-
vecklas i takt med den tekniska utvecklingen betonas dessutom i förarbetet.¹⁸⁷

Utvecklingen har medfört ökade möjligheter för parter i en rättsprocess att
åberopa digital bevisning i mål.¹⁸⁸ En direkt följd av detta är att digital

¹⁸³ Jfr. 3 kap. 26 § SkbrL.

¹⁸⁴ Boman (1992), s. 51.

¹⁸⁵ Jfr. Hardenberger (2023), s. 572; Boman (1992), s. 51.

¹⁸⁶ Prop. 2004/05:131, s. 1.

¹⁸⁷ Ibid. s. 78-79.

¹⁸⁸ SOU 2024:51, s. 145.

bevisning har en mycket central roll i rättsprocesser och att bevisningen, i många mål, är uteslutande digital.¹⁸⁹ Någon generell definition av 'digital bevisning' finns inte i svensk rätt, men Kronqvist menar att digitala bevis utgör "information eller data som lagras i eller förmedlas av en elektronisk utrustning".¹⁹⁰ Exempel på digital bevisning är datafiler, e-postkorrespondens och mobiltelefontrafik.¹⁹¹ Eftersom en stor del av dagens kommunikation sker digitalt har sådan bevisning fått allt större betydelse, framför allt inom tvistemål.¹⁹²

Digital bevisning kan ta form i olika bevismedel. Bland annat kan det vara fråga om skriftlig bevisning enligt 38 kap. RB¹⁹³, eller synbevisning enligt 39 kap. RB.¹⁹⁴ Avgörande för klassificeringen är syftet med bevisningen. Det är skriftlig bevisning när innehållet i bevisningen åsyftas, vilket innebär att en skriftlig handling inte utgör skriftlig bevisning om syftet är att bevisa en förfalskad underskrift på handlingen. Dock kan en videoinspelning behandlas som skriftlig bevisning om uttalandena i videon står i fokus, medan det är fråga om syn om det som visas på videon är i fokus. Vidare utgör ett fotografi inte skriftlig bevisning¹⁹⁵, medan en ljudinspelning som återger innehållet i en konversation bör hanteras som skriftlig bevisning.¹⁹⁶

Digital bevisning medför särskilda svårigheter vid bevisvärderingen. Exempelvis belyser Heuman att de risker som föreligger för att analog skriftlig bevisning ska vara förfalskad eller manipulerad ökar och blir svårare att upptäcka när materialet dessutom är digitalt. Ett digitalt dokument kan exempelvis bearbetas och ändras under andra förutsättningar, samtidigt som det kan finnas flera olika versioner av samma digitala dokument.¹⁹⁷ Därtill kan upptagningar relativt enkelt manipuleras.¹⁹⁸ Detta medför svårigheter för rätten, varpå det ibland krävs att parterna även redogör för metadata.¹⁹⁹ Vidare kan det exempelvis vara svårt för rätten att avgöra bevisvärdet hos ett hastigt formulerat e-postmeddelande, medan omfattande och noggrant formulerad digital kommunikation kan skapa motsatta problem. Efterhandsändringar kan också skapa osäkerheter kring informationens bevisvärde.²⁰⁰ Den ökade användningen av digital bevisning ställer således höga krav på rättsprocessen.²⁰¹

¹⁸⁹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 255.

¹⁹⁰ Kronqvist (2013), s. 19.

¹⁹¹ Brandberg (2011).

¹⁹² Öster (2014a).

¹⁹³ Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. RB, Karnov. Besökt 2026-03-20 (JUNO); Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 255.

¹⁹⁴ Jfr. Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 276.

¹⁹⁵ Ibid. s. 256, 276.

¹⁹⁶ Ibid. s. 276.

¹⁹⁷ Ibid. s. 257.

¹⁹⁸ Ibid. s. 312.

¹⁹⁹ Ibid. s. 257.

²⁰⁰ Ibid. s. 258.

²⁰¹ SOU 2024:51, s. 145.

Utvecklingen har medfört ett behov av att anpassa den offentliga förvaltningen till samhällets nya teknik.²⁰² Samtidigt har frågor väckts avseende domstolarnas tekniska kompetens och regelverkens aktualitet.²⁰³ Rättsväsendet har exempelvis kritiserats för att sakna tillräcklig kunskap om teknik för att kunna värdera digitala bevis.²⁰⁴ Vidare påstås att det saknas såväl verktyg som förståelse för digitaliseringen, samt att den svenska domarkåren måste öka sin digitala kompetens för att upprätthålla rättssäkerhet och bedöma digital bevisning.²⁰⁵

Sammanfattningsvis har digitaliseringen förändrat den svenska processrätten över tid, vilket har medfört en ökad användning av teknik och att digital bevisning fått större betydelse. Sådan bevisning kan medföra särskilda svårigheter vid bevisvärderingen, särskilt vad gäller förfalskning och manipulation. Utvecklingen ställer därför höga krav på rättsväsendets tekniska kompetens och på regelverkens aktualitet i förhållande till utvecklingen.

2.2.2 Ökad användning av AI och deepfakes

Dagens tekniska utveckling kallas för den fjärde industriella revolutionen och kännetecknas av att flera olika teknikområden kombineras. Utvecklingen präglas av digitalisering, där maskininlärning, användning av data och AI står i centrum.²⁰⁶ Detta har medfört en ökad användning av AI.²⁰⁷ Tekniken innebär dock såväl möjligheter som risker.²⁰⁸

Det saknas en rättslig definition av AI inom svensk rätt och det regleras inte heller specifikt som en del av ett rättsområde. Lagstiftningen är emellertid som utgångspunkt teknikneutral.²⁰⁹ Europaparlamentet beskriver AI som ”en maskins förmåga att visa människoliknande drag, såsom resonerande, inlärning, planering och kreativitet”. Dagens AI-system kan registrera sin omgivning samt bearbeta och analysera den i syfte att lösa problem.²¹⁰ AI påverkar i dag medborgarnas liv i allt större utsträckning, eftersom användningen av AI ökar samtidigt som beroendet av tekniken växer. AI:s betydelse medför flera risker, såsom integritetskränkning, olovlig användning av data och ökad spridning av desinformation.²¹¹

Genererat eller manipulerat bild- eller ljudmaterial som har skapats av AI och ger ett äkta intryck kallas för deepfakes.²¹² Konstruktionen av deepfakes

²⁰² SOU 2022:68, s. 11.

²⁰³ Ibid. s. 13, 17.

²⁰⁴ Öster (2014b).

²⁰⁵ Kronblad (2022).

²⁰⁶ SOU 2022:68, s. 47.

²⁰⁷ SOU 2025:101, s. 109.

²⁰⁸ SOU 2022:68, s. 47-48.

²⁰⁹ SOU 2025:101, s. 87.

²¹⁰ SOU 2022:68, s. 48.

²¹¹ SOU 2025:101, s. 109.

²¹² SOU 2022:68, s. 48, 51.

bygger på djupinlärning genom AI, ”som använder algoritmer inspirerade av hjärnans funktion”.²¹³ Deepfakes och annan manipulation kan således skada tillförlitligheten hos rörliga medier. Detta uppmärksammades i riksdagen 2018, då regeringen fick en fråga avseende vilka åtgärder som tänktes vidtas för att förhindra att denna skada sker. Det underströks av då sittande regeringen att den snabba teknikutvecklingen ställer så pass höga krav på samhället, både vad gäller informationssäkerhet och källkritik, men även avseende vikten av att hålla sig informerad och inte sprida desinformation. Därtill betonades den stora vikten av att stärka samhällets digitala kompetens.²¹⁴

I utredningen SOU 2022:68 *Förnya taktiken i takt med tekniken* uttrycks att den brittiska regeringen bedömt att enbart lagstiftning inte är en tillräcklig metod för att hantera riskerna med deepfakes, utan att det även är essentiellt att investera i teknik som kan identifiera och avslöja sådana manipulationer. Samtidigt har både Storbritannien och Sverige pekat på ett stort utbildningsbehov i syfte att främja samhällets kunskap om deepfakes.²¹⁵

Sammanfattningsvis har den ökade användningen av AI inneburit både möjligheter och betydande risker. En av dessa risker är deepfakes, där AI-genererat eller AI-manipulerat bild-, video- och ljudmaterial kan rubba människans tilltro till information. Problemet har uppmärksammats av bland annat landets politiker, som påpekat ett behov av en satsning på teknik och utbildning.

2.3 Internationell reglering

2.3.1 AI-förordningen

AI-förordningen utgör en central del av EU:s digitala strategi och är den första heltäckande lagstiftningen om AI inom unionen.²¹⁶ Förordningen harmoniserar reglerna om ”utsläppande på marknaden, ibruktagande och användning av AI-system inom EU”.²¹⁷ Ramverket bygger på en riskbaserad modell som delar in AI-system i olika risknivåer, där utgångspunkten är att olika bestämmelser tillämpas beroende på vilken risknivå AI-systemen har.²¹⁸

I artikel 3.1 definieras AI-system som ”ett maskinbaserat system” som med viss grad av självständighet och anpassningsförmåga kan dra slutsatser baserat på den indata som tas emot och genom detta generera utdata. Regleringen av sådana system syftar inte enbart till att främja och stärka den inre

²¹³ Ibid. s. 51.

²¹⁴ Ibid. s. 52.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ SOU 2025:101, s. 27.

²¹⁷ Ibid. s. 87.

²¹⁸ Ibid. s. 27, 116.

marknaden, utan även användningen av en ”människokoncentrerad och tillförlitlig AI”.²¹⁹

Ett område som uppmärksammas i förordningen är deepfakes.²²⁰ I artikel 3.60 definieras deepfakes som ”AI-genererat eller AI-manipulerat bild-, ljud- eller videoinnehåll som liknar existerande personer, föremål, platser, enheter eller händelser och som för en person felaktigt kan framstå som autentiskt eller sanningsenligt”. Förordningen konstaterar att sådan teknik försvårar människans förmåga att skilja på illusion och verklighet, vilket riskerar att underminera den tillit som finns till informationssystemet. Detta kan medföra betydande risker för bland annat spridning av desinformation och manipulerat material.²²¹ Mot bakgrund av detta har en transparenskyldighet införts i artikel 50.4 som konstaterar att tillhandahållare av AI-system som kan användas för att generera deepfakes är skyldiga att informera berörda fysiska personer om att materialet är artificiellt genererat eller manipulerat.²²²

Förordningen antogs den 13 juni 2024, trädde därefter i kraft 2 augusti 2024 och planeras att tillämpas fullt ut från den 2 augusti 2026.²²³ Ur ett svenskt perspektiv har det påpekats att det finns ett behov av kompletterande nationella bestämmelser. Därför har det föreslagits kompletterande regelverk i form av en ny lag och en ny förordning²²⁴, som också förväntas träda i kraft den 2 augusti 2026.²²⁵

Sammanfattningsvis uppmärksammar AI-förordningen bland annat problematiken och riskerna med deepfakes. Till följd av dessa risker har ett transparenskrav ställts upp i artikel 50.4 som konstaterar att AI-genererat eller AI-manipulerat material ska märkas.

2.3.2 Artikel 6 EKMR

Artikel 6 i EKMR ger uttryck för rätten till en rättvis rättegång. Artikel 6 kan därför även anses vara av relevans vid bevisfrågor i rättsprocesser.²²⁶ Artikel 6.1 är tillämplig i såväl civil- som straffprocesser, medan artiklarna 6.2 och 6.3 endast gäller i straffprocesser.²²⁷ Skyddet som artikel 6.1 garanterar kan delas in i tre olika områden: (1) domstolar, (2) rätt till domstolsprövning, och (3) processuella garantier.²²⁸ De processuella garantierna handlar huvudsakligen om att målets parter ska kunna föra sin talan på samma villkor.²²⁹

²¹⁹ SOU 2025:101, s. 111.

²²⁰ Skäl 132-134 AI-förordningen.

²²¹ Ibid.

²²² Artikel 50.4-50.5 AI-förordningen.

²²³ SOU 2025:101, s. 111.

²²⁴ Ibid. s. 28.

²²⁵ Ibid. s. 37.

²²⁶ Landberg (2025), s. 481.

²²⁷ Artikel 6 EKMR; Grabenwarter (2014), s. 101.

²²⁸ Grabenwarter (2014), s. 113.

²²⁹ Ibid. s. 134.

Artikel 6 innehåller inga uttryckliga regler om bevisningens tillåtlighet eller hur olika bevis ska värderas, utan dessa frågor har överlåtits till medlemsstaterna.²³⁰ Däremot uppställer den processrättsliga krav gällande hur förfarandet ska genomföras, vilket även berör bevisfrågor. Exempelvis är domstolarna skyldiga att på ett korrekt sätt pröva alla inlagor, argument och bevis som parterna presenterar i målet.²³¹ Artikel 6.1 EKMR innehåller även ett krav på att domstolarna ska avgöra målet inom skälig tid. Detta utgör en del av rätten till ett effektivt rättsskydd, men kan samtidigt hamna i konflikt med de processuella garantierna, eftersom noggrant efterlevande av de processuella garantierna kan leda till att förfarandet förlängs.²³²

Av artikeln följer även kontradiktionsprincipen, vilken ställer krav på att parterna ska ha rätt att ta del av allt material som läggs fram i målet och även ges tillfälle att bemöta denna.²³³ Nära sammankopplat med denna princip är principen om parternas likställdhet (*ENG: equality of arms*), som innebär att ingen av parterna ska gynnas på den andras bekostnad genom reglernas utformning eller tillämpning. Ur ett bevisrättsligt perspektiv innebär det att parterna ska ha lika förutsättningar och möjligheter att presentera sin bevisning i målet.²³⁴

Sammanfattningsvis garanterar artikel 6 EKMR rätten till en rättvis rättegång, vilket även innefattar processuella garantier gällande bevisfrågor. Även om artikeln innehåller viktiga principer såsom kontradiktionsprincipen och principen om parternas likställdhet, säger den däremot inget närmare om bevisningens tillåtlighet eller hur olika bevis ska värderas.

2.4 Deepfakes i doktrinen

2.4.1 Deepfakes som utmaning för fri bevisvärdering

I doktrinen har deepfakes beskrivits som en särskild utmaning för den fria bevisvärderingen till följd av att tekniken försvårar bedömningen av om digital bevisning återger ett verkligt händelseförlopp eller inte.²³⁵ Problemet består inte enbart i att material kan manipuleras, utan också i att manipulationen kan vara så övertygande att den riskerar att vilseleda och därmed försvåra bedömningen. Lidén beskriver exempelvis deepfakes som ett hot, då AI kan skapa trovärdigt och realistiskt video-, bild-, ljud- och textmaterial om händelser som i själva verket aldrig inträffat.²³⁶ Hon framhåller även att tekniken inte behöver vara av särskilt avancerad art för att kunna vilseleda åskådare

²³⁰ Ibid. s. 135.

²³¹ Ibid. s. 137.

²³² Ibid. s. 141.

²³³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009), s. 30-31.

²³⁴ Ibid. s. 33.

²³⁵ Exempelvis Landberg (2025), s. 477-479.

²³⁶ Lidén (2025), s. 90.

och sprida desinformation.²³⁷ Eftersom människan generellt sett tror på vad den ser och hör, har deepfakes ett mycket stort användningsområde i dagens samhälle.²³⁸ Ur ett processrättsligt perspektiv är detta problematiskt, då sådant material riskerar att vilseleda rätten.

Landberg problematiserar utvecklingen och dess konsekvenser ytterligare genom att betona att dagens manipulationsmöjligheter har inneburit de största utmaningarna hittills för den svenska rättsprocessen, då det numera är möjligt att framställa så pass verklighetstroget material att det är svårt att skilja från autentisk bevisning. Svårigheterna gäller även för experter. Landberg uttrycker vidare att tilltron till digital bevisning har försämrats till följd av detta och att sådan bevisning därmed inte uppfattas som lika objektiv längre. Utvecklingen ställer därför högre ”krav på domstolarnas förmåga att identifiera manipulerade bevis och säkerställa rättssäkerhet vid bevisvärderingen”. Mot bakgrund av detta framstår deepfakes som ett hot mot rättvisa bevisvärderingar, vilket också är Landbergs ståndpunkt.²³⁹

Vidare kan det uppfattas som att deepfakes förändrar tidigare förutsättningar för den fria bevisvärderingen. Exempelvis betonar Landberg att ett viktigt antagande för den fria bevisvärderingen är att den i målet presenterade bevisningen är äkta. I hennes mening kräver den tekniska utvecklingen en anpassning och det är av stor vikt att rätten kan identifiera och förstå manipulerad bevisning.²⁴⁰ Även Lundqvist lyfter deepfakes och digital manipulation som ett hot mot tillförlitliga bevisvärderingar.²⁴¹ Detta talar för att förutsättningarna för den fria bevisvärderingen har förändrats.

Sammantaget ger doktrinen stöd för uppfattningen att deepfakes inte endast utgör en ny form av teknisk manipulation, utan att den också påverkar förutsättningarna för bevisvärderingen. När det som presenteras för rätten inte längre på samma sätt kan antas vara äkta, höjs kraven på hur digital bevisning måste förstås, granskas och värderas.

2.4.2 Behov av åtgärder

I doktrinen framgår vidare att de risker som deepfakes medför också aktualiserar ett behov av olika åtgärder. Någon tydlig reglering för hur misstänkt manipulerad digital bevisning ska hanteras finns inte i svensk rätt.²⁴² Dessutom är användningen av deepfakes inte förbjuden i AI-förordningen.²⁴³ Mot denna bakgrund har flera författare pekat på behovet av att stärka domstolarnas förmåga att upptäcka, förstå och hantera manipulerat material.

²³⁷ Ibid. s. 87-88, 93.

²³⁸ Ibid. s. 93.

²³⁹ Landberg (2025), s. 477-479.

²⁴⁰ Ibid. s. 486.

²⁴¹ Lundqvist (2020), s. 392.

²⁴² Landberg (2025), s. 479.

²⁴³ Lidén (2025), s. 94.

En första återkommande åtgärd i doktrinen är ökad teknisk kompetens. Landberg belyser att domstolarna har ett stort behov av ökad teknisk kunskap vid bevisvärderingen, eftersom det i dag varken är komplicerat eller tidskrävande att skapa deepfakes. Rätten bör därmed vara skeptiskt inställd till bevisning som presenteras utan metadata.²⁴⁴ Vidare lyfter Landberg att domstolarnas förmåga att identifiera deepfakes förutsätter att domarkåren utbildas inom bland annat deepfakes och metadata.²⁴⁵ Även Lidén lyfter behovet av bättre kunskap och hänvisar till förslag om satsningar på utbildning och teknik.²⁴⁶ Det framstår därmed som att båda ser bristande teknisk förståelse som en sårbarhet vid bedömningen av deepfakes.

En andra återkommande åtgärd avser behovet av expertstöd och tekniska verktyg. Landberg menar att domstolar kan behöva experthjälp eller förses med tekniska verktyg för att med säkerhet kunna bedöma ett digitalt bevis.²⁴⁷ På liknande sätt lyfter Lidén fram att både internationella och svenska forskare har pekat på ett behov av särskilda institutioner som kan bistå rättsväsendet vid bedömningen av påstått deepfakematerial. Vad gäller den svenska diskussionen hänvisar Lidén till en intervju med Kronblad.²⁴⁸ I intervjun uttrycker Kronblad att domare måste bli bättre på att identifiera och avslöja falskt digitalt bevismaterial till följd av den ökade användningen av AI. Enligt Kronblad skapar digital bevisning särskilda problem för bevisvärderingen, eftersom bedömningen i praktiken beror på om domaren besitter tillräcklig kompetens för att bedöma materialet. Hon understryker därför inte bara behovet av utbildning, utan även behovet av hjälp utifrån i form av ett särskilt forensiskt centrum som enbart hanterar digital bevisning.²⁴⁹ Sammantaget visar detta på en uppfattning om att domstolen inte alltid kan bedöma sådan bevisning på egen hand, utan att det finns behov av såväl hjälp som verktyg.

En tredje typ av åtgärd gäller behovet av vägledning för rätten vid bevisvärderingen. Landberg poängterar behovet av att stärka domstolarnas hantering av deepfakebevisning och efterfrågar en förebyggande strategi som innefattar såväl utveckling av vägledande praxis som tydligare riktlinjer för när experthjälp bör användas eller när metadata ska begäras.²⁵⁰ Lidén utvecklar också en ny vetenskaplig grund för bevisvärdering i brottmål, i syfte att ge domstolarna bättre verktyg för att värdera bevis och därmed minska risken för felaktiga domar. Projektet genomförs i syfte att säkerställa rättssäkerhet och skapa ett enhetligt ramverk för bevisvärderingen, samt utveckla nya verktyg för att motverka och minska fel i bevishantering. Enligt henne ber domare henne att forska särskilt på deepfakes, då invändningar görs frekvent om att bevisning är manipulerad, vilket medför att rätten måste bedöma

²⁴⁴ Landberg (2025), s. 478-479.

²⁴⁵ Ibid. s. 483, 487.

²⁴⁶ Lidén (2025), s. 93.

²⁴⁷ Landberg (2025), s. 478-479, 483.

²⁴⁸ Lidén (2025), s. 94.

²⁴⁹ Diamant (2024).

²⁵⁰ Landberg (2025), s. 483.

trovärdigheten hos bevisningen.²⁵¹ Detta är av särskilt intresse i förhållande till deepfakes, eftersom det pekar på ett behov av mer strukturerad vägledning vid bedömningen av bevisning vars äkthet eller tillförlitlighet ifrågasätts.

En fjärde typ av åtgärd gäller behovet av forskning och utveckling av riktlinjer. Lundqvist framhåller behovet av ytterligare forskning för att bättre kunna identifiera och avgöra vilka problem och risker AI innebär för områden som straffrätt och processrätt.²⁵² I sin framställning uttrycker han exempelvis att det på den internationella arenan har diskuterats att det krävs mer forskning gällande främjandet av ansvarstagande användning av AI i syfte att motverka risker för skadlig användning. En av de frågorna som lyfts i denna del är att närmare studera problematiken med artificiellt manipulerad eller genererad information som presenteras som bevisning i rättsprocesser.²⁵³ Lundqvist framhåller dock inte bara forskningen som central, utan han betonar vikten av att tekniska normer och standarder fortlöpande uppdateras och granskas, i syfte att motverka risken för felaktiga bevisvärderingar.²⁵⁴ Landberg belyser också forskning som avgörande för att kunna stärka rättsväsendets kunskap gällande digital manipulation och när digital bevisnings äkthet bör ifrågasättas.²⁵⁵ Doktrinen ger därmed stöd för uppfattningen att frågan inte enbart gäller enskilda domares kompetens, utan att det även finns ett behov av mer strukturerad forskning och uppdatering av tekniska standarder.

Samtidigt framhåller Landberg behovet av att åtgärder måste balanseras mot rättsprocessens effektivitet. En mer djupgående hantering och granskning av digital bevisning kan medföra ökade kostnader och längre handläggningstider, vilket i hennes mening också hotar vissa grundläggande rättigheter. Enligt henne krävs därför en balanserad strategi, som tillgodoser både rättssäkerhet och effektivitet. Detta kan exempelvis vara att införa tydliga riktlinjer för när granskning av digital bevisning bör vara obligatorisk och vilken bevisning som kräver metadata.²⁵⁶

Sammantaget ger doktrinen stöd för uppfattningen att deepfakes inte kan hanteras med en enskild lösning. I stället blir det tydligt att det finns ett behov av flera samverkande åtgärder i form av utbildning, expertstöd, tekniska verktyg, vägledning, forskning och utveckling av standarder. Doktrinen tyder därmed på att rättsväsendets hantering av deepfakes ytterst handlar både om praktiska resurser och tydligare processrättsliga utgångspunkter.

²⁵¹ Tjärnlund (2025).

²⁵² Lundqvist (2020), s. 382.

²⁵³ Ibid. s. 397-398.

²⁵⁴ Ibid. s. 392.

²⁵⁵ Landberg (2025), s. 486.

²⁵⁶ Ibid. s. 487.

3 Analys

3.1 Hantering av deepfakes i svensk processrätt

3.1.1 Deepfakes som digital bevisning

Detta avsnitt syftar till att positionera deepfakes i förhållande till övrig bevisning i svensk processrätt. Som framgått av undersökningen används begreppet deepfakes främst för att beskriva bild-, ljud- eller videomaterial som har genererats eller manipulerats med hjälp av AI och som ger ett så verklighetstroget intryck att det är svårt att avgöra materialets äkthet. Av detta följer att deepfakes inte utgör ett självständigt bevismedel eller bevisfaktum i processrättslig mening, utan att det handlar om hur ett visst bevismedel har tillkommit eller förändrats. Detta innebär att deepfakes kan förekomma i flera olika former. Det finns därför anledning att skilja mellan AI-genererat och/eller AI-manipulerat material i form av skriftlig bevisning enligt 38 kap. RB och sådant material i form av synbevisning enligt 39 kap. RB.

Som visats i undersökningen är det avgörande för klassificeringen av ett bevismedel vilket syfte bevisningen har. En ljudinspelning som åberopas för att styrka innehållet i en konversation behandlas exempelvis som skriftlig bevisning enligt 38 kap. RB. En videoinspelning kan däremot, beroende på vad som står i fokus, falla under antingen 38 kap. RB eller 39 kap. RB. Om syftet främst är att rätten ska ta del av bevisningen visuellt ligger det närmare till hands att behandla materialet enligt reglerna om syn, medan ett innehållsbeatonat syfte torde ligga närmare skriftlig bevisning. Att materialet som sådant utgör en deepfake påverkar dock inte klassificeringen av bevismedlet. Deepfakes kan ge upphov till olika processrättsliga problem beroende på vilket bevismedel det är fråga om. Frågor om äkthet, ursprung och tillförlitlighet kan aktualiseras både vid skriftlig bevisning och synbevisning, men bedömningen sker i förhållande till olika aspekter av materialet. Vid skriftlig bevisning står frågor om innehållets äkthet, ursprung och tillförlitlighet i fokus. Exempelvis kan en ljudinspelning eller en e-postkorrespondens som åberopas för sitt innehåll aktualisera frågor om vad som faktiskt kommuniceras, om det är parterna i fråga som har kommunicerat med varandra och om innehållet återger ett verkligt händelseförlopp eller om materialet har genererats alternativt manipulerats. Vid synbevisning tar bedömningen i stället sikte på det som rätten får ta del av visuellt, exempelvis om bild- eller videomaterial verkligen återger en verklig person, situation eller händelse eller om materialet har genererats eller manipulerats.

Vidare aktualiserar deepfakes olika typer av äkthetsproblem beroende på om materialet är helt AI-genererat eller endast AI-manipulerat. Om bild-, ljud- eller videomaterial är helt AI-genererat innebär det att materialet inte återger någon verklig händelse över huvud taget. Om materialet i stället är AI-manipulerat kan det däremot till viss del återge ett verkligt händelseförlopp, men

ändå ha förändrats på ett sätt som påverkar dess innehåll. Det senare kan i vissa fall vara särskilt problematiskt, eftersom materialet då kan framstå som i huvudsak autentiskt samtidigt som det innehåller förändringar som kan vara avgörande för bedömningen. Deepfakebevisning bör därmed inte förstås som ett enhetligt fenomen, utan som ett samlingsbegrepp för olika bevismedel som har manipulerats eller genererats med hjälp av AI.

Vad det rör sig om för typ av bevisning kan även påverka möjligheten för rätten att bedöma bevisningen. Ett fullt AI-genererat material skulle i vissa situationer kunna vara lättare att upptäcka som konstgjort, medan ett i grunden autentiskt material som har manipulerats till viss del kan vara svårare att avslöja. Exempelvis aktualiserar en manipulerad ljudfil där rösterna tillhör de verkliga personerna, men där innehållet har redigerats eller förändrats genom AI-manipulation, andra frågor än en helt AI-genererad ljudfil. Deepfakebevisning skiljer sig därmed inte bara åt i form, utan också i fråga om hur och i vilken grad de avviker från verkligheten. Det skulle vidare kunna argumenteras för att det är enklare för rätten att identifiera deepfakes när de får ta del av bevisningen visuellt i stället för att innehållet står i fokus. Detta är dock inte absolut, utan kvaliteten på tekniken torde vara avgörande.

Även om undersökningen visar att deepfakes kan vara svåra att avslöja även för experter och att tekniken inte behöver vara av särskilt avancerad art för att vilseleda, bör det understrykas att all AI-genererad eller AI-manipulerad bevisning inte nödvändigtvis behöver vara svår att avslöja. Hur svår en deepfake är att identifiera torde bero på hur den har framställts, vad det är för typ av bevisning och hur omfattande manipulationen är. De problem som deepfakes ger upphov till innebär därmed inte att all digital bevisning måste behandlas som misstänkt, utan att tekniken skapar en osäkerhet som gör att digital bevisning inte automatiskt kan behandlas som äkta eller tillförlitlig.

Mot denna bakgrund framstår deepfakes och dagens teknik som en särskild utmaning för svensk processrätt. Eftersom sådant material inte bedöms enligt något särskilt regelverk, utan inom samma bevisrättsliga ramverk som annan bevisning, blir det ytterst en fråga för rätten att i det enskilda sammanhanget bedöma materialets äkthet och tillförlitlighet. Samtidigt visar undersökningen att deepfakes är ett brett och svårbedömt fenomen. Möjligheten att manipulera och generera material med hjälp av AI riskerar därmed att skapa svårigheter för bedömningen av digital bevisning.

Sammanfattningsvis innebär detta att deepfakes inte kan förstås som ett eget bevismedel eller bevisfaktum, utan som ett fenomen som kan förekomma i flera olika former av digital bevisning. De aktualiserar därmed olika typer av äkthets- och tillförlitlighetsproblem beroende på om det rör sig om skriftlig bevisning eller synbevisning, samt om materialet är helt genererat eller endast manipulerat. Eftersom denna typ av bevisning bedöms inom ramen för den

fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB medför deepfakes därmed en särskild utmaning för den svenska rättsprocessen.

3.1.2 Bevisföring

Detta avsnitt syftar till att analysera om det enligt svensk processrätt finns något processuellt hinder mot att åberopa deepfakebevisning. Analysen tar således sikte på bevisningens tillåtlighet inom ramen för principen om fri bevisföring och vilka konsekvenser denna tillåtlighet kan få.

Undersökningen visar att principen om fri bevisföring innebär att parterna som utgångspunkt har en långtgående frihet att föra in bevisning. Friheten är förvisso delvis begränsad av olika undantag om avvísning, exempelvis bestämmelsen i 35 kap. 7 § RB. Som utgångspunkt träffas dock deepfakebevisning inte av dessa undantag, eftersom avvísningsreglerna inte tar sikte på bevisningens äkthet eller sanningshalt. Att bevisning misstänks för att vara en deepfake saknar således betydelse för avvísningsfrågor, medan andra faktorer såsom relevans och effektivitet är avgörande för bedömningen. Deepfakebevisning kan dock avvísas om bevisningen i övrigt träffas av en avvísningsregel, exempelvis om en part åberopar sådan bevisning i strid med preklusionsreglerna. Avvísningen tar då sikte på faktumet att bevisningen inte åberopats inom rätt tidsramar, inte att den misstänks för att vara en deepfake.

Mot denna bakgrund finns det enligt svensk processrätt inget uttryckligt processuellt hinder mot att åberopa deepfakebevisning. Det finns inget undantag från den fria bevisföringen som särskilt tar sikte på deepfakes, och inte heller följer något sådant förbud av AI-förordningen. Deepfakebevisning får därmed som utgångspunkt föras in i processen. Sådan bevisning kan användas på två olika sätt i ett mål: (1) för att bevisa ett rättsfaktum, och (2) i form av så kallad trovärdighetsbevisning om annan part eller vittne.

Slutsatsen att deepfakebevisning som utgångspunkt får åberopas medför olika följder rent processrättsligt. Eftersom svensk rätt inte erbjuder en möjlighet att avvisa misstänkt deepfakebevisning enbart på grund av tveksamheter kring dess tillkomst eller äkthet kan sådan bevisning föras in i processen på samma sätt som annan bevisning. Den svenska processrätten saknar således ett förhandsfilter mot deepfakebevisning, vilket i praktiken innebär att sådan bevisning kan förekomma och att rätten därmed riskerar att vilseledas. Det ligger förvisso i linje med den fria bevisvärderingens långtgående frihet att sådan bevisning får föras in i rättsprocesser, men det kan få betydelse för rättsens möjlighet att göra tillförlitliga bedömningar. Att ett förhandsfilter mot deepfakebevisning hade varit svårt att genomföra i praktiken framstår som självklart eftersom det torde vara mycket ineffektivt och resurskrävande att granska all bevisning på förhand. Det får dock konsekvenser för processen, eftersom sådant material kan vara mycket övertygande och svårupptäckt, även för experter.

Att frågan om bevisningens äkthet och trovärdighet förskjuts till senare led i processen innebär att parternas invändningar och rättens bedömning av bevisningen blir avgörande för att deepfakebevisning ska upptäckas. Rättsordningen förutsätter därmed att misstankar om deepfakebevisning fångas upp först i dessa led. Det kan därför argumenteras för att en rättsordning som i praktiken tillåter att AI-genererad eller AI-manipulerad bevisning förs in i processen ställer höga krav på att senare led i processen har tillräckliga förutsättningar att upptäcka och hantera sådan bevisning, samtidigt som det måste vara tydligt hur ansvaret för denna hantering ska fördelas.

Sammanfattningsvis omfattas deepfakebevisning av den långtgående friheten i den fria bevisföringen och får därför som utgångspunkt åberopas i samma utsträckning som annan bevisning. Att sådan bevisning får föras in i processen kan få negativa följder för den svenska processrätten, eftersom hanteringen av bevisningens äkthet och tillförlitlighet överläts till senare led i processen. Eftersom deepfakebevisning, som kan vara svårbedömd och vilseledande, får föras in i processer är det av stor vikt att processrätten kan hantera de risker och problem som finns vid bedömningen av sådan bevisning.

3.1.3 Invändningar om deepfakes

Detta avsnitt syftar till att analysera hur invändningar om deepfakes hanteras i svensk processrätt. Analysen görs genom att närliggande praxis om förfalskad och manipulerad bevisning analyseras och därefter tillämpas analogiskt på deepfakes. Eftersom resonemangen baseras på analogier kan slutsatserna inte automatiskt tillämpas på deepfakes, men de får anses ge viss vägledning.

Praxis visar att invändningar om äkthet, förfalskning eller manipulation kan bemötas på olika sätt. Som visats i avsnitt 2.1.5.10 kan två huvudsakliga hanteringsätt urskiljas i praxis. Antingen behandlas invändningen som en bevisbörde- och beviskravsfråga, vilket innebär att domstolen tar ställning till vem som ska bära risken om frågan inte kan utredas samt vilken styrka bevisningen ska vara av, eller så hanteras invändningen som en bevisvärderingsfråga, där osäkerheten kring bevisningens tillkomst eller äkthet i stället påverkar bevisvärdet av materialet. Majoriteten av de avgöranden som redogörs för i avsnitt 2.1.5 hanterar frågan genom att tillämpa bevisbörderegler. Dock är problematiken inte enhetligt hanterad vad gäller varken placeringen av bevisbörda eller vilket beviskrav som tillämpas. I NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot” ansåg HD att den part som åberopade kvittot hade att göra det övervägande sannolikt att handlingen hade undertecknats av motparten. I andra avgöranden såsom NJA 1992 s. 263, NJA 2008 s. 890 och NJA 2009 s. 244, har domstolen däremot placerat bevisbördan på den som har gjort gällande att handlingen eller underskriften varit förfalskad, om än i olika typer av situationer och med varierande beviskrav. Även om placeringen av bevisbördan och höjden på beviskravet varierar, kan det i flera avgöranden noteras att domstolen har tillämpat lägre beviskrav än det ordinarie kravet ”styrkt” eller ”visat”. Sammantaget visar detta att invändningar om förfalskning eller

manipulation i flera avgöranden har hanterats som en bevisbörde- och beviskravsfråga. Någon enhetlig ordning kan dock inte urskiljas, utan rättsläget framstår som splittrat. Praxis tyder på en kontextberoende hantering, där såväl bevisbördans placering som beviskravets höjd påverkas av situationen i det enskilda fallet.

Vidare visar flera av de i 2.1.5 studerade avgöranden att frågan i stället kan hanteras inom ramen för bevisvärderingen. NJA 1998 s. 204 visar att oklarheter kring bevisningens tillkomst kan påverka vilket bevisvärde bevisningen kan tillmätas. I NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” illustreras hur en invändning mot en skriftlig handlingens äkthet kan bedömas inom ramen för bevisvärderingen, där avtalet behandlades som bevisfakta i förhållande till det bakomliggande rättsfaktumet, avtalsingåendet. På liknande sätt visar NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” att ett fordringsbevis, trots att SkbrL är tillämplig, kan sakna presumtionsverkan, men ändå tillmätas ett starkt bevisvärde i den samlade bedömningen. Sammantaget visar dessa avgöranden, trots att de rör olika typer av bevismedel, att oklarheter kring äkthet, tillkomst och tillförlitlighet inte alltid hanteras genom särskilda bevisbörderegler, utan också kan hanteras vid bevisvärderingen.

Vid en analogisk tillämpning av praxis på deepfakebevisning framstår det som att en invändning om att ett bevismedel är AI-genererat eller AI-manipulerat kan hanteras på två olika sätt. Enligt den första metoden hanteras invändningen genom en bevisbörderegler. Enligt den andra metoden hanteras invändningen i stället som en bevisvärderingsfråga. Existerande praxis är dock inte enhetlig och rättsläget är oklart. Praxis talar därför inte för en generell ordning, utan snarare för att hanteringsmetoden måste bestämmas utifrån bevismedlets funktion, inte enbart dess form. I flera av de avgöranden som rört skriftliga handlingar och underskrifter har domstolen tenderat att använda sig av särskilda bevisbörderegler, där äktheten av en handling utlöser en presumtion om att ett visst bakomliggande rättsförhållande föreligger. När det däremot gäller ljud- och videoupptagningar tycks domstolarna oftare låta osäkerheter påverka bevisvärdet i stället för att tillämpa en bevisbörderegler. Eftersom deepfakes typiskt sett aktualiseras genom bild-, ljud- och videomaterial, snarare än genom traditionella skriftliga handlingar med underskrifter, framstår det som att det ligger närmare till hands att hantera frågan inom ramen för bevisvärderingen. Samtidigt visar NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” att även liknande frågor rörande rättighetsbärande skriftliga handlingar kan hanteras på detta sätt. Dessa avgöranden kan därför förstås som ett uttryck för att HD rör sig mot ett hanteringssätt där bevisvärderingen står i centrum för sådana frågor, samtidigt som NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” föranleder tolkningen att det ibland är motiverat att tillämpa bevisbörderegler. Det är dock oklart när. För deepfakebevisning innebär detta att någon enhetlig hanteringsmetod inte kan förutsättas, utan att bedömningen får bero på bevismedlets funktion och omständigheterna i det enskilda fallet.

Det bör belysas att det uppstår en viss motstridighet mellan bevisrättens systematik och att hantera frågan genom bevisbörda och beviskrav. Den grundläggande bevisrättsliga systematiken visar att bevisbörda och beviskrav knyts till ett konkret rättsfaktum. I majoriteten av de presenterade avgörandena har HD dock hanterat invändningar genom bevisbörda och beviskrav, vilket i praktiken innebär att bevismedlets äkthet görs till föremål för en bevisbörderegul. Detta kan tolkas som ett visst avsteg från den bevisrättsliga systematiken. Som visats i undersökningen har frågan diskuterats i doktrin, bland annat av Boman och Nordh. Deras tolkningar visar att ett bevisfaktum även kan vara ett rättsfaktum vid tillämpning av en presumtionsregel. Tillämpning av en sådan presumtionsregel kan utläsas i NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”, NJA 1992 s. 263 och NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”, där HD uppställer en bevisbörderegul som innebär att äktheten av de olika fordringsbevisen utlöser en presumtion för ett försträckningsförhållande. Som diskuterats i avsnitt 2.1.5.10 ger praxis dock intrycket av att bevisbörda och beviskrav ibland har tillämpats per automatik, utan att skilja på om den påstådda förfalskningen gäller ett rättsfaktum eller ett bevisfaktum. Detta torde vara fallet i NJA 2008 s. 890, där rättsfaktumet är att delgivning har skett i behörig ordning och bevisfaktumet för detta är den omstridda underskriften, och NJA 2009 s. 244, där rättsfaktumet är att en giltig anmälan om ägarbyte har gjorts och bevisfaktumet för det är den skriftliga handlingen. Dessutom har HD i NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” visat att skriftliga handlingar inte alltid kan utlösa en presumtion för det bakomliggande rättsförhållandet. Sammantaget visar detta på att bevisbörderegler inte alltid tillämpas enhetligt och att det inte heller är helt tydligt när en skriftlig handling får presumtionsverkan och inte. Detta medför att gränsen mellan rättsfakta och bevisfakta i praktiken blir otydlig, vilket bidrar till en osäkerhet i rättsläget.

En annan omständighet av relevans för deepfakes är hur tekniska svårigheter kan påverka vad som görs till föremål för bevisbördan. Detta illustreras i NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”, där HD delar upp bedömningen i två steg mot bakgrund av elektroniska underskrifters annorlunda karaktär i förhållande till fysiska. Det intressanta med domstolens resonemang är alltså inte endast hur bevisbördan placerades, utan att HD delade upp bedömningen i två olika steg. Ett liknande resonemang skulle i teorin även kunna aktualiseras vid invändningar om deepfakes, då en sådan invändning nämligen kan aktualisera flera olika frågor, såsom om bevisningen över huvud taget är autentisk, helt AI-genererad eller om ett i grunden autentiskt material har manipulerats med hjälp av AI. Om 2017 års resonemang överförs analogiskt skulle detta kunna innebära att bedömningen av deepfakes, vid tillämpning av bevisbörda och beviskrav, delas upp i flera led. Konsekvensen av en sådan indelning skulle vara att frågan om potentiell deepfakebevisning inte behandlas som en enda sammanhållen invändning, utan som ett mer komplext problem där både det tekniska materialets beskaffenhet och parternas möjligheter att utreda AI-generering eller AI-manipulation kan få betydelse. Exempelvis

hade prövningen i första ledet kunnat avse om materialet är äkta i den mening att det inte är helt AI-genererat, medan andra ledet tar sikte på om det äkta materialet har manipulerats i någon utsträckning.

Sammanfattningsvis visar en analogisk tolkning av praxis att svensk processrätt erbjuder två huvudsakliga hanteringsmetoder för invändningar om deepfakebevisning: antingen som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller som en bevisvärderingsfråga. Analysen talar dock för att det senare hanterings sättet i många fall ligger närmare till hands vid deepfakes, eftersom sådan bevisning typiskt sett aktualiseras genom bild-, ljud-, och videomaterial. Samtidigt kan bevisbörde- och beviskravsmetoden inte uteslutas, särskilt i situationer där skriftliga handlingar åberopas. Någon enhetlig regel kan dock inte utläsas, utan hanteringen tycks bero på bevismedlet, dess funktion och omständigheterna i det enskilda fallet.

3.1.4 Bevisvärdering

Detta avsnitt syftar till att redogöra för hur deepfakes hanteras enligt reglerna om fri bevisvärdering samt hur existensen av deepfakes kan påverka bevisvärdet av digital bevisning.

Principen om den fria bevisvärderingen i 35 kap. 1 § första stycket RB innebär att rätten inte är bunden av några regler vid bevisvärderingen. Rätten får således fritt avgöra vilket bevisvärde ett bevis ska tillmätas i varje enskilt fall. Bedömningen får dock inte vara godtycklig, utan måste vara objektivt grundad och kunna accepteras av andra. Det finns i dag ingen särskild regel för hur misstänkt AI-genererat eller AI-manipulerat material ska bevisvärderas, eftersom deepfakebevisning omfattas av samma bevisrättsliga ramverk som annan bevisning. Deepfakes förändrar därmed inte bevisvärderingens rättsliga ram, men de förändrar förutsättningarna för värderingen. Frågan blir därför hur sådant material påverkar rättens möjligheter att göra en tillförlitlig bevisvärdering.

En första svårighet är att deepfakebevisning inte kan behandlas som en enhetlig typ av bevisning, då olika bevisvärderingsproblem kan aktualiseras beroende på vad det är för typ av bevismedel och i vilken utsträckning det har genererats och/eller manipulerats. Vid exempelvis ljudinspelningar kan osäkerheten exempelvis gälla om rösten tillhör rätt person, om innehållet i grunden är autentiskt men har manipulerats till viss del eller om en helt syntetisk ljudinspelning har genererats. Vid bild- och videomaterial kan frågan i stället vara om materialet över huvud taget återger ett verkligt händelseförlopp eller om vissa detaljer har manipulerats. Vid skriftlig digital bevisning, såsom e-postmeddelanden eller chattar aktualiseras främst frågor om materialets innehåll, ursprung och äkthet. Som berörts i avsnitt 3.1.1 är det också av relevans om bevisningen är helt AI-genererad eller AI-manipulerad, då exempelvis bevisning som grundar sig i autentiskt material, men som har manipulerats med hjälp av AI skulle kunna vara svårare att avslöja än bevisning som består i

helt AI-genererat material. Svårigheterna att identifiera deepfakes kan också ta sig olika uttryck beroende på vilket bevismedel det gäller. Exempelvis kan vissa former av bild- och videomaterial som rätten får ta del av visuellt göra det möjligt för rätten att genom direkt iakttagelse uppmärksamma avvikelser från verkligheten, medan exempelvis ljudinspelningar eller skärmdumpar av e-postkorrespondens i större utsträckning skulle kunna kräva stöd av metadata eller jämförelsematerial. Det är dock svårt att uttala sig om en generell rangordning av vilka bevismedel som är enklast respektive svårast att bedöma, utan avgörande är i vilken utsträckning materialet i det enskilda fallet har genererats eller manipulerats samt vilken kvalitet tekniken är av. Mot bakgrund av ovan påverkar deepfakes inte bevisvärderingen på ett och samma sätt, utan bedömningen försvåras i varierande grad beroende på materialets form, både vad gäller bevismedel, men även hur det har tillkommit eller förändrats. Oavsett kan bedömningen försvåras, om än i olika utsträckning, till följd av att sådant material kan framstå som autentiskt. Detta påverkar de grundläggande förutsättningarna för den fria bevisvärderingen.

En andra svårighet är att tidigare allmänna erfarenhetssatser försvagas. Bevisvärderingen bygger delvis på generella antaganden om hur olika slags bevis normalt förhåller sig till verkligheten. När det gäller digital bevisning i form av bild-, video- och ljudmaterial har det tidigare legat nära till hands att utgå från att materialet återger verkligheten. Utvecklingen av AI och möjligheten att skapa realistiska deepfakes innebär dock att sådana utgångspunkter inte längre kan upprätthållas på samma sätt. Detta innebär i sig inte att all digital bevisning bör ifrågasättas, men det innebär att domstolen inte längre kan utgå från samma allmänna erfarenhetssatser som tidigare. I bedömningen är dock gränsen mellan domarens egen kunskap och parternas ansvar enligt 35 kap. 6 § RB av betydelse. En del av bedömningen kan rätten göra med stöd av allmänna erfarenhetssatser, som dessutom kan kompletteras med domarens egen kompetens. Exempelvis kan en domare med erfarenhet av deepfakes utgå från att digitalt material i dag enkelt kan manipuleras och genereras med hjälp av AI, och därmed inta en mer kritisk hållning till sådan bevisning. Däremot är det svårt för rätten att, med dagens förutsättningar, avgöra mer avancerade tekniska frågor, såsom hur metadata ska tolkas, vad som tyder på att en röst på en ljudinspelning är syntetiskt genererad eller om ett visst material är AI-manipulerat. Frågor som kräver särskild teknisk kunskap måste därför i dagsläget utredas i processen, exempelvis genom att parterna åberopar sakkunnigbevisning enligt 40 kap. RB. Bedömningen av mer tekniskt avancerade frågor kan därmed inte enbart grunda sig på rättens egna antaganden. Detta visar att parternas processföring är viktig i sammanhanget och att det i dagsläget finns ett behov av teknisk expertkunskap för att värderingen ska bli tillförlitlig, vilket även har poängterats i undersökningen.

Frågan är då hur bedömningen kan påverkas i mål där sådan sakkunnigbevisning eller annan stödbevisning saknas. Eftersom bevisvärderingen är fri och det saknas regler som behandlar hur misstänkt deepfakebevisning ska

granskas och hanteras, skapar detta ett osäkert bevisläge. I min mening kan bevisvärderingen i en sådan situation påverkas i två motsatta riktningar. Å ena sidan finns en risk att AI-genererat eller AI-manipulerat material tillmäts ett alltför högt bevisvärde, givet dess autentiska intryck. Å andra sidan finns en risk för att äkta digital bevisning möts med en överdriven skepsis och därmed undervärderas. Förekomsten av deepfakes innebär således inte bara en risk för att deepfakes får genomslag, utan även för att autentisk bevisning inte tillmäts ett korrekt bevisvärde. Detta framstår som problematiskt, eftersom felaktiga bevisvärderingar påverkar utgången i målet och därmed kan leda till materiellt felaktiga avgöranden.

Slutligen förändrar förekomsten av deepfakes de faktiska förutsättningarna för den fria bevisvärderingen. Den fria bevisvärderingen bygger på att rätten i det enskilda fallet ska kunna göra en objektivt godtagbar bedömning av bevisningen. När deepfakebevisning kan vara både mycket övertygande och svårupptäckt även för experter, skärps kraven på hur sådan bevisning måste granskas och förstås. Ju mindre tillförlitliga tidigare erfarenhetssatser är och ju större behovet av teknisk expertis och verktyg är, desto svårare blir det att upprätthålla en bevisvärdering som både är fri och materiellt korrekt.

Sammanfattningsvis innebär detta att deepfakebevisning ska värderas inom ramen för den fria bevisvärderingen på samma sätt som annan bevisning. Förekomsten av sådan bevisning förändrar dock förutsättningarna för denna värdering. Särskilda svårigheter uppkommer beroende på vilket slags digitalt bevismedel det gäller, samtidigt som tidigare erfarenhetssatser försvagas och gränsen mellan rättens egen bedömning och parternas ansvar att föra in tillräcklig utredning blir mer svårbedömd. Om tillräcklig utredning saknas riskerar detta i sin tur att leda antingen till att deepfakebevisning överskattas eller att autentisk digital bevisning undervärderas.

3.1.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis utgör deepfakes inte ett eget bevismedel ur ett processrättsligt perspektiv, utan avser hur ett bevismedel har tillkommit eller förändrats. Deepfakes aktualiserar därmed inte någon enhetlig beviskategori, utan kan förekomma i flera olika former, exempelvis som skriftlig bevisning enligt 38 kap. RB eller som synbevisning enligt 39 kap. RB. Detta får inte bara betydelse för hur bevisningen ska klassificeras rent processrättsligt, utan också för vilka äkthets- och tillförlitlighetsfrågor som aktualiseras i processen. Därtill skiljer sig deepfakes åt beroende på om materialet är helt AI-genererat eller om ett i grunden autentiskt material har manipulerats med hjälp av AI. Deepfakebevisning bör därför inte förstås som ett enhetligt fenomen, utan som ett samlingsbegrepp för olika former av AI-genererad eller AI-manipulerad bevisning som aktualiserar olika processrättsliga bedömningar.

Svensk processrätt innehåller inte någon särskild reglering för deepfakebevisning. Sådan bevisning hanteras därför inom ramen för den fria

bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB. Som utgångspunkt föreligger det inget processuellt hinder mot att åberopa deepfakebevisning i en rättsprocess. Även om det finns ett antal avvisningsregler, exempelvis i 35 kap. 7 § RB, tar dessa snarare sikte på bevisningens relevans och processuella lämplighet än dess äkthet. Detta innebär att deepfakebevisning i regel får läggas fram och därmed ska beaktas av rätten vid bevisvärderingen förutsatt att den inte avvisas. Att sådan bevisning får åberopas innebär att frågan om materialets äkthet och tillförlitlighet överläts till senare led i processen.

Det saknas prejudicerande praxis som direkt behandlar deepfakes, men närliggande praxis om förfalskad och manipulerad bevisning ger viss vägledning genom analogier. Analysen visar att invändningar om sådan bevisning kan hanteras på två huvudsakliga sätt. Antingen genom att äkthetsfrågan görs till föremål för en bevisbörderegler, eller genom att oklarheter i fråga om bevisets tillkomst hanteras inom ramen för domstolens bevisvärdering. Om äkthetsfrågan görs till föremål för en bevisbörderegler väljs en ordning som avviker från grundläggande bevisrättslig systematik, där föremålet för bevisbördan utgörs av något annat än ett rättsfaktum. Beaktas oklarheter i fråga om tillkomst i stället inom ramen för värderingen av beviset i fråga blir ställningstagandet inte svartvitt, utan nämnda förhållanden får i stället påverka på bevisets generella bevisvärde. Den senare hanteringsmetoden framstår som mer närliggande vid deepfakes, samtidigt som bevisbörde- och beviskravsmetoden inte kan uteslutas. Någon enhetlig metod för hur misstänkt deepfakebevisning ska hanteras kan därför inte urskiljas. Rättsläget framstår därmed som oklart och det finns ingen enhetlig vägledning om hur frågorna ska hanteras.

Vad gäller bevisvärderingen ska deepfakes hanteras som vilken annan bevisning som helst. Förekomsten av deepfakes förändrar dock de grundläggande förutsättningarna för den fria bevisvärderingen, inte minst mot bakgrund av de äkthetsproblem som de aktualiserar. Deepfakes medför dock inte ett enhetligt bevisvärderingsproblem, utan olika typer av osäkerheter aktualiseras beroende på bevismedlets form och hur materialet har tillkommit eller förändrats. Möjligheten att AI-generera och AI-manipulera material försvagar samtidigt tidigare allmänna erfarenhetssatser, eftersom domstolarna inte längre kan utgå från att bild-, video- och ljudmaterial återger vad som faktiskt har hänt. Detta ställer högre krav på bevisvärderingen, samtidigt som bedömningen i större utsträckning blir beroende av sakkunskap och annan utredning. När sådan utredning saknas finns det risk för att deepfakebevisning övervärderas, samtidigt som autentisk digital bevisning riskerar att undervärderas. Dagens teknik har därmed försvårat domstolarnas möjlighet att värdera bevisning eftersom deepfakes kan ge ett mycket äkta intryck och därigenom vara svåra att upptäcka.

Sammantaget hanteras deepfakebevisning enligt principen om den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB som övrig bevisning i svensk rätt.

Den får i regel åberopas och misstankar om AI-genererat eller AI-manipulerat material får hanteras genom partsinvändningar eller inom ramen för den fria bevisvärderingen. Praxis visar dock inte på någon enhetlig hantering av dessa frågor, vilket föranleder ett oklart rättsläge. Gällande rätt erbjuder alltså ett ramverk för hantering av sådan bevisning, men inte någon fullt enhetlig eller förutsebar metod för hur denna hantering ska ske.

3.2 Rättssäkerhetsanalys

3.2.1 Formell rättssäkerhet

Den formella rättssäkerheten tar i huvudsak sikte på förutsebar maktutövning i samhället. Detta innebär bland annat att rättsregler bör vara tydliga och exakta, att de tillämpas lika för alla samt att rättskipning sker med stöd i dessa rättsregler av en oavhängig domstol. Den formella rättssäkerheten går således i princip att likställa med förutsebarhet, vilket har diskuterats i avsnitt 1.6.

Som tidigare klarlagts hanteras deepfakes enligt principen om den fria bevisprövningen. Regleringen kan i flera avseenden anses uppfylla de krav som Peczenik ställer upp för formell rättssäkerhet. Den är generell och tillämpas lika för alla, samtidigt som den anger en tydlig ram för hur bevisning ska hanteras i den svenska rättsprocessen, även om den samtidigt lämnar utrymme för domstolens bedömning i det enskilda fallet. Det står klart att parterna har en långtgående frihet att presentera den bevisning de vill och att rätten därefter ska värdera denna bevisning, förutsatt att den inte blir avvisad. Hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet, samtidigt som praxis är vägledande för rätten. Den flexibla och öppna formuleringen i 35 kap. 1 § första stycket RB kan förklaras av att det i praktiken är svårt att på förhand kunna reglera alla tänkbara situationer som kan uppstå, vilket har belysts i undersökningen. Dessutom garanterar exempelvis den kontradiktoriska principen och principen om parternas likställdhet, som kommer till uttryck i artikel 6 EKMR, en formell likställdhet i processen mellan parterna. Mot denna bakgrund kan regleringen i flera avseenden anses uppfylla de krav på förutsebarhet som Peczenik förknippar med formell rättssäkerhet.

Samtidigt aktualiserar deepfakes nya situationer där rättstillämpningen framstår som mindre förutsebar. Oförutsebarheten avser främst hur invändningar om deepfakebevisning ska hanteras processuellt, närmare bestämt om problemet bör hanteras som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller som en bevisvärderingsfråga. I dag saknas prejudicerande praxis som direkt behandlar deepfakebevisning, vilket medför att domstolarna kan behöva luta sig mot analogier från praxis om förfalskad eller manipulerad bevisning. Som framgått av undersökningen och analysen i 3.1.3 visar denna praxis dock ingen enhetlig metod för hur sådana frågor bör hanteras. I majoriteten av de berörda avgörandena har frågan hanterats genom en bevisbörderegler, men det är inte helt tydligt när detta är motiverat, och både bevisbördans placering och valet

av beviskrav framstår som kontextberoende. Mot denna bakgrund framstår rättsläget som oklart, vilket skapar oförutsebarhet för såväl parterna som rättsväsendet när det gäller hur deepfakebevisning bör hanteras.

Att deepfakes hanteras som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller som en bevisvärderingsfråga har olika innebörd. Fördelen med bevisbörda och beviskrav är att risken bärs av parterna och att rätten därmed, beroende på om en part uppfyller sin bevisbörda eller inte, får ett tydligt svar på om bevisningen ska läggas till grund för avgörandet. Just denna svartvita bedömning kan dock också vara en nackdel vad gäller deepfakes. Om frågan hanteras genom en bevisbörderegler riskerar bevisningen att antingen få fullt genomslag eller helt fränkännas betydelse, trots att osäkerheten i praktiken kan vara mer gradvis, exempelvis när materialet är svårt att bedöma säkert eller endast har manipulerats till viss del. Nackdelarna är därutöver dels att hanteringen avviker från bevisrättens grundläggande systematik eftersom en part åläggs en skyldighet att bevisa äktheten av ett bevismedel, dels att det inte är förutsebart vem som ska bära bevisbördan, vilket beviskrav som ska tillämpas eller vilken bevisning som kan vara nödvändig för att uppfylla en sådan börda. Detta rubbar förutsebarheten och medför dessutom en risk för konsekvenser för den materiella rättssäkerheten, som diskuteras närmare i avsnitt 3.2.2.

Fördelen med att hantera frågan inom ramen för bevisvärderingen är att domstolen likt i NJA 1998 s. 204 gör en helhetsbedömning av beviset som sådant och därefter avgör vilka slutsatser som kan dras. Även NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” visar på hur sådana frågor kan hanteras inom ramen för bevisvärderingen även vid skriftliga handlingar. Eftersom deepfakes aktualiserar äkthetsproblem för bevisning stämmer denna metod i huvudsak bättre överens med bevisrättens systematik. En invändning om deepfakebevisning eller osäkerheter i övrigt påverkar då bevisvärdet, samtidigt som bedömningen inte blir onyanserad. Detta är särskilt fördelaktigt när det är svårt att avgöra om det är fråga om deepfakebevisning, eller när ett i grunden autentiskt material endast har manipulerats till viss del. En bevisvärderingshantering möjliggör då ett mer nyanserat ställningstagande, där bevisningen inte helt fränkännas betydelse eller godtas fullt ut. Detta kan anses vara mer förenligt med de äkthetsproblem som sådan bevisning innebär, samtidigt som parterna inte behöver bära risken för ett bevismedels äkthet. Nackdelarna med att behandla det som en bevisvärderingsfråga är dock att bedömningen i hög grad blir beroende av rättsens förmåga att identifiera och värdera osäkerheter i materialet på ett korrekt sätt. Om rätten saknar tillräcklig teknisk kunskap eller tillgång till relevanta verktyg, övrig bevisning eller experthjälp finns en risk att deepfakebevisning, till följd av sitt autentiska intryck, tillmätts ett för högt bevisvärde eller att äkta digital bevisning undervärderas. Detta kan i sin tur få konsekvenser för den materiella rättssäkerheten. Obalans i domarkårens tekniska kunskap och erfarenhet av deepfakes kan dessutom medföra att det blir oförutsebart hur bevisningen hade bedömts, då bedömningen i hög grad blir beroende av enskilda

domares tekniska kunskap och erfarenhet. Detta medför en risk för oförutsebara och inkonsekventa avgöranden.

De olika metoderna innebär två olika sätt att hantera äkthetsfrågor: antingen genom att en part bär risken eller genom att osäkerheter påverkar bevisvärdet. Från ett formellt rättssäkerhetsperspektiv framstår rättsläget som oklart och oförutsebart, eftersom det i dag inte är tydligt hur problemet och de risker som följer av detta ska hanteras, trots att ordningen tillåter att sådan bevisning förs in i processen. Det framstår därför som centralt för förutsebarheten att en enhetlig metod etableras. Detta aktualiserar frågan om vilken av hanteringsmetoderna som bäst skulle främja förutsebarheten.

En enhetlig hantering genom bevisbörderegler skulle kunna stärka förutsebarheten på så sätt att det blir tydligt att parterna bär risken vid ett påstående om deepfakebevisning. Samtidigt förutsätter detta att metoden utformas tydligt och konsekvent, så att det är förutsebart vem som bär bevisbördan, vilket beviskrav som ska tillämpas och vilken typ av utredning som kan behövas för att en invändning ska vinna framgång. Om bevisbördan även fortsättningsvis knyts till ett bevismedels äkthet utan att det klargörs när detta är systematiskt motiverat, riskerar en sådan ordning dessutom att skapa nya oklarheter. I dag framstår denna hanteringsmetod som kontextberoende, där såväl placeringen av bevisbördan som höjden på beviskravet och tillämpningen av bevisbörderegeln beror på situationen i det enskilda fallet. Detta rubbar förutsebarheten, och därför är det avgörande att tydliggöra ramarna för denna hanteringsmetod för att den ska kunna fungera och främja formell rättssäkerhet.

En enhetlig hantering inom ramen för bevisvärderingen framstår som mer förenlig med bevisrättens grundläggande systematik, eftersom äkthetsfrågor och osäkerheter då kan påverka bevisvärdet hos bevisningen. Detta talar för en högre grad av förutsebarhet än tillämpningen av bevisbörderegler. Samtidigt är bevisvärderingsmetoden oförutsebar i den meningen att bedömningen görs i varje enskilt fall och därmed är beroende av rättsens bedömning. Detta kan minska förutsebarheten i rättstillämpningen, särskilt när bedömningen riskerar att påverkas av skillnader i teknisk kunskap och erfarenhet inom domarkåren.

Från ett formellt rättssäkerhetsperspektiv grundar sig inte rättssäkerhetsproblemen enbart på att rättsläget är oklart, utan också på att de två huvudsakliga hanteringsmetoderna främjar olika slags förutsebarhet. Bevisbördemetoden skulle kunna ge en ökad tydlighet i fråga om ansvarsfördelning och processuell struktur, förutsatt att den utvecklas på ett klart och tydligt sätt. Bevisvärderingsmetoden framstår dock som mer systematiskt sammanhängande med bevisrätten och bättre anpassad till deepfakes varierande karaktär, samtidigt som bedömningen riskerar att bli oförutsebar. Så länge rättsordningen dock inte tydligt anger vilken väg som ska väljas kvarstår en betydande oförutsebarhet som rubbar den formella rättssäkerheten. Vilken hanteringsmetod

som sammantaget framstår som den bästa lösningen för att främja rättssäkerheten i såväl formellt som materiellt hänseende diskuteras i avsnitt 4.2.1.

Sammanfattningsvis kan konstateras att regleringen i 35 kap. 1 § första stycket RB i sig uppfyller flera av de krav på förutsebarhet som Peczenik har identifierat för formell rättssäkerhet. Samtidigt aktualiserar deepfakes situationer där rättstillämpningen framstår som betydligt mindre förutsebar. Osäkerheten gäller inte bara att det saknas prejudicerande praxis om deepfakes, utan även att praxis ger stöd för två olika hanteringsmetoder. De två huvudsakliga hanteringsmetoderna främjar dessutom olika slags förutsebarhet. Det oklara rättsläget och avsaknaden av en enhetlig hanteringsmetod för misstänkt deepfakebevisning försvagar därmed rättsordningens förenlighet med formell rättssäkerhet, eftersom det inte är förutsebart hur frågan kommer att prövas i det enskilda fallet.

3.2.2 Materiell rättssäkerhet

3.2.2.1 *Utgångspunkter*

Som presenterats i avsnitt 1.6 handlar den materiella rättssäkerheten om en avvägning mellan den formella rättssäkerheten och etiska överväganden. Centralt för den materiella rättssäkerheten är således att rättsordningen leder till etiskt godtagbara avgöranden. Som tidigare diskuterats leder den nuvarande ordningen av oförutsebarhet vad gäller hanteringen av deepfakebevisning, eftersom det inte finns någon enhetlig metod för hur problemet och dess risker ska hanteras rent processuellt. De olika hanteringsmetoderna aktualiserar i nästa led olika materiella rättssäkerhetsutmaningar.

3.2.2.2 *Bevisbörda och beviskrav som metod*

I materiellt hänseende aktualiserar en hantering av deepfakes som en bevisbörde- och beviskravsfråga flera problem. En central brist är att existerande partsasymmetrier riskerar att förstärkas, eftersom risken för bevisningens äkt-het placeras på parterna. Parter kan dock ha olika ekonomiska förutsättningar, makt och teknisk kompetens, vilket kan påverka möjligheterna att såväl ifrågasätta som identifiera deepfakes samt att bevissäkra inför en sådan invändning. Detta innebär att den svagare parten kan få sämre förutsättningar att bemöta deepfakebevisning än en part som har tillgång till nödvändiga resurser.

En part kan exempelvis invända att en av motparten åberopad ljudinspelning är AI-genererad eller AI-manipulerad enbart med stöd av vetenskapen att det aktuella samtalet på ljudinspelningen aldrig har ägt rum. Om parten då saknar teknisk kunskap, ekonomiska resurser eller vetenskap om hur man bevissäkrar relevant stödbevisning kan denne ha betydligt sämre möjligheter att bemöta sådan bevisning än en resursstark motpart. Detta problem förstärks av att praxis tyder på att enbart en plausibel förklaring inte är tillräcklig, utan att det ofta även krävs kausal bevisning. Sådan bevisning kan vara svår att säkra i

situationer där deepfakebevisning aktualiseras, särskilt eftersom materialet kan vara tekniskt komplicerat och framstå som autentiskt. Detta innebär att en part som saknar möjlighet att presentera sådan bevisning riskerar att inte få sin invändning beaktad, trots att den i sak kan vara korrekt.

Utöver partsasymmetrier aktualiserar denna hanteringsmetod ytterligare materiella rättssäkerhetsproblem genom att den innebär ett alltför svartvitt ställningstagande i förhållande till bevisning. Om frågan hanteras genom bevisbörda och beviskrav innebär det i praktiken att bevisningen antingen läggs till grund för avgörandet eller lämnas helt utan avseende, beroende på om en part anses uppfylla sin bevisbörda. Hanteringsmetodens onyanserade ställningstagande innebär en risk för materiellt felaktiga avgöranden, eftersom bevisning antingen kan ges för stort genomslag eller helt fråntas betydelse. Detta är särskilt problematiskt vid deepfakes, dels eftersom sådan bevisning inte alltid aktualiserar en enkel fråga om materialet är äkta eller falskt, dels eftersom AI-genererat och/eller AI-manipulerat material kan vara svårt att identifiera. Ett exempel på när en sådan hanteringsmetod framstår som mindre lämpad är när ett i grunden autentiskt material endast har manipulerats till viss del, eftersom ett så svartvitt ställningstagande ökar risken för att bevisningen antingen ges ett alltför stort genomslag eller helt fråntas betydelse. Att det kan vara svårt för parter att säkra bevisning för en sådan invändning till följd av deepfakes tekniska komplexitet förstärker denna problematik. Detta innebär en stor risk för materiellt felaktiga avgöranden, inte bara för att deepfakes riskerar att läggas till grund för avgörandet, utan även för att autentisk bevisning riskerar att helt lämnas utan avseende.

Sammanfattningsvis innebär denna hanteringsmetod att parterna står risken för deepfakebevisning, vilket ställer höga krav på parternas förmåga att identifiera, säkra och återge relevant bevisning. Detta riskerar att missgynna den part som saknar ekonomiska resurser och teknisk kunskap. Att rättsläget samtidigt är oklart i fråga om vem som ska bära bevisbördan, vilket beviskrav som ska tillämpas och vilken bevisning som krävs är som tidigare nämnts ett problem ur formell rättssäkerhetssynpunkt. Detta får dock konsekvenser för den materiella rättssäkerheten, då osäkerheten försvårar en parts möjligheter att anpassa sin processföring och uppfylla sin bevisbörda. Risken ökar även av att hanteringsmetoden innebär ett onyanserat ställningstagande till bevisning, där det är avgörande huruvida parterna uppfyller sin bevisbörda eller inte. Det kan visserligen argumenteras för att det följer av civilprocessrättens systematik att parterna styr målet och svarar för bevisningen och att det därför är rimligt att parterna står risken. Samtidigt kan det ifrågasättas om det bör ställas sådana krav på parterna när det avser ett i samhället så uttalat problematiskt och svårbedömt fenomen som deepfakes. Problemet består inte endast i att parterna bär risken för bevisningen, utan att denna risk i praktiken kan bli ojämnt fördelad och kombineras dessutom med en alltför svartvit bedömning. Detta innebär att hanteringsmetoden kan ge upphov till betydande materiella rättssäkerhetsproblem.

3.2.2.3 *Bevisvärdering som metod*

Att hantera deepfakebevisning som en bevisvärderingsfråga innebär också risker för materiellt felaktiga avgöranden. Risken för materiellt felaktiga avgöranden grundar sig dock i själva bedömningen av bevisningen. Deepfakes kan ha ett mycket autentiskt intryck och därmed tillmätas ett alltför högt bevisvärde. Samtidigt kan förekomsten av deepfakes leda till en mer generell skepsis mot digital bevisning, vilket i sin tur riskerar att medföra att autentiskt bevismaterial tillmätas ett för lågt bevisvärde. Deepfakes innebär därmed en dubbel risk för materiellt felaktiga avgöranden inom ramen för bevisvärderingen, då bevisning kan få ett felaktigt bevisvärde.

Som tidigare diskuterats påverkas problematiken även av vilket slags bevismedel det är fråga om. Det varierar inte bara vad gäller vilka fel som kan uppstå i det enskilda fallet, utan även hur svår bevisningen är att bedöma samt vilken utredning som krävs för att bevisvärderingen ska bli tillförlitlig. Vissa former av bild- och videomaterial kan i någon mån granskas genom rättens direkta iakttagelser, medan exempelvis ljudinspelningar, chattar, e-postmeddelanden och andra skriftliga handlingar i större utsträckning kan kräva olika former av metadata och jämförelsematerial. Samtidigt är det även viktigt att, som också tidigare nämnts, skilja på helt AI-genererat material och delvis AI-manipulerat material, då det skulle kunna vara lättare att avslöja deepfakebevisning när det är helt AI-genererat och därmed saknar verklighetsförankring. Olika bevismedel och hur de har tillkommit eller förändrats skapar därmed olika grad av osäkerhet vid bevisvärderingen, vilket i sin tur påverkar hur stor risken är för materiellt felaktiga avgöranden.

Samtidigt har bevisvärderingsmetoden en viktig fördel i förhållande till deepfakes, då osäkerheter kring bevisning ofta är gradvisa snarare än absoluta. Bevisvärderingen möjliggör en mer nyanserad bedömning än en hantering genom bevisbörda och beviskrav, vilket framstår som betydelsefullt när materialet är svårt att bedöma säkert eller när ett bevis inte är fullt ut AI-genererat. Osäkerheten påverkar då bevisvärdet, i stället för att frågan hanteras som ett svartvitt ställningstagande. Detta illustreras också av praxis. NJA 1998 s. 204 visar hur oklarheter kring videobevisningens tillkomst kunde påverka vilka slutsatser som kunde dras av materialet. På motsvarande sätt visar Svea hovrätts mål FT 5530-14 att osäkerhet om det faktiskt var svarandens röst på ljudinspelningen medförde att bevisningen inte ansågs tillräcklig för att skulden skulle vara styrkt. Även NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” visar att skriftliga handlingars betydelse också kan bedömas vid bevisvärderingen.

Risken för materiella felaktigheter försvinner dock inte genom att metoden är mer nyanserad. Tvärtom blir bedömningen i hög grad beroende av rättens förmåga att identifiera och värdera misstänkt deepfakebevisning. Om rätten saknar tillräcklig teknisk kunskap eller tillgång till rätt verktyg och det saknas övrig relevant bevisning ökar risken för att materialet tillmätas ett felaktigt

bevisvärde. Problematiken förstärks av att felaktiga bevisvärderingar inte utgör en resningsgrund enligt 58 kap. 1 § RB, eller rättegångsfel enligt 59 kap. 1 § RB, vilket innebär att materiellt felaktiga bedömningar inte kan korrigeras i efterhand om prövningstillstånd inte meddelas. Deepfakes riskerar därmed att få stort genomslag i tvistemål, eftersom beviskraven generellt sett är lägre än i brottmål. När deepfakes ger ett så autentiskt intryck och beviskraven i tvistemål samtidigt är lågt ställda, ökar risken för att ett rättsfaktum anses bevisat trots att den underliggande bevisningen som sådan utgör en deepfake.

Likväl som partsasymmetrier kan få genomslag vid hantering genom bevisbörda och beviskrav kan de även aktualiseras inom ramen för bevisvärderingen, särskilt vad gäller motbevisning. Om rätten saknar tillräcklig vägledning, teknisk kompetens eller tillgång till relevanta verktyg får parternas möjlighet att presentera stödbevisning eller motbevisning stor betydelse. Samtidigt kan parterna, av samma skäl som tidigare anförts, ha olika förutsättningar att åberopa sådan bevisning. Partsasymmetrier riskerar därmed även att få genomslag i denna del och påverka utfallet i målet.

Sammanfattningsvis innebär en hantering av deepfakes inom ramen för bevisvärderingen att risken för materiellt felaktiga avgöranden i huvudsak grundar sig på själva bedömningen av bevisningen. Den centrala risken för materiellt felaktiga avgöranden är att bevisning tillmäts ett felaktigt bevisvärde. Samtidigt har bevisvärderingsmetoden en fördel genom att den möjliggör en gradvis och nyanserad bedömning av osäker bevisning, vilket framstår som särskilt betydelsefullt när deepfakes kan vara delvis autentiska och svårbedömda i övrigt. Metoden är dock fortfarande beroende av att rätten har tillräckliga förutsättningar att identifiera, förstå och värdera tekniskt svårbedömt material, samt att parterna i praktiken har möjlighet att presentera relevant stödbevisning och motbevisning. Om sådana förutsättningar saknas riskerar även en i grunden mer nyanserad metod att leda till materiellt felaktiga avgöranden, trots att risken för felbedömningar varierar beroende på vad det är för deepfakebevisning.

4 Avslutande diskussion och slutsatser

4.1 Sammanfattande slutsatser

4.1.1 Hur hanteras deepfakes?

I avsaknad av en reglering som särskilt behandlar misstänkt deepfakebevisning hanteras sådan bevisning inom ramen för den fria bevisprövningen i 35 kap. 1 § första stycket RB. Slutsatsen om hur deepfakes hanteras inom detta ramverk kan sammanfattas i tre led: (1) deepfakebevisning får i regel åberopas, (2) praxis ger stöd för två möjliga hanteringssätt, och (3) rättsläget erbjuder därför ingen enhetlig metod för hur misstänkt deepfakebevisning ska identifieras och bedömas.

Som utgångspunkt är parterna fria att åberopa deepfakebevisning. Misstänkt deepfakebevisning fångas därför i regel inte upp redan i bevisföringsledet, utan rättsordningen bygger i stället på att frågor om bevisningens äkthet och tillförlitlighet hanteras senare i processen. En analogisk tolkning av närliggande praxis visar dock att rättsordningen ger stöd för två huvudsakliga hanteringsmetoder. I vissa fall har äkthetsfrågan gjorts till föremål för bevisbördereregler, medan den i andra fall har hanterats inom ramen för bevisvärderingen. Rättsläget framstår därmed som oklart och ingen enhetlig metod kan utläsas. Deepfakebevisning ska vidare värderas inom ramen för den fria bevisvärderingen på samma sätt som annan bevisning. Förekomsten av deepfakes förändrar dock förutsättningarna för bevisvärderingen, eftersom sådan bevisning försvårar äkthetsbedömningen och försvagar erfarenhetssatser.

Svensk processrätt hanterar således deepfakebevisning inom den fria bevisprövningens ordinarie ramverk, men utan någon särskild eller enhetligt fastställd metod för hur misstänkt deepfakebevisning ska identifieras och bedömas. Det innebär att rättsordningen visserligen erbjuder lösningar för att hantera sådan bevisning, men att hanteringen i praktiken inte är enhetlig och blir beroende av hur parterna invänder samt hur domstolen väljer att bedöma frågan i det enskilda fallet. Rättsordningen ger därmed inte tillräckligt tydlig vägledning för hur AI-genererad och/eller AI-manipulerad bevisning ska hanteras och fångas upp. Problematiken består därmed i att rättsordningen tillåter att deepfakebevisning förs in i processen, skjuter fram hanteringen av de risker som sådan bevisning medför till senare led där den kan vilseleda rätten och skapa svårigheter vid bedömningen, utan att det finns ett klart och förutsebart hanteringssätt för hur dessa risker ska bemötas.

4.1.2 Är ordningen rättssäker?

Den nuvarande ordningens hantering av deepfakebevisning är inte fullt ut rättssäker vare sig i formellt eller materiellt hänseende. Den fria bevisprövningen är utformad för att omfatta olika situationer och möjliggöra rättvisa bedömningar i varje enskilt fall. Deepfakebevisning blottlägger dock flera

brister i detta flexibla regelverk som påverkar både förutsebarheten och möjligheten att uppnå materiellt riktiga avgöranden. Rättssäkerhetsproblematiken anses dock inte grunda sig i den fria bevisprövningens grundläggande konstruktion som sådan, utan analysen visar tvärtom att bestämmelsen i 35 kap. 1 § första stycket RB i sig uppfyller flera krav som förknippas med formell rättssäkerhet. Problemet ligger i stället i att denna struktur förutsätter vissa förhållanden, såsom en tillräckligt förutsebar hantering av invändningar om misstänkt AI-genererad eller AI-manipulerad bevisning, en faktisk möjlighet att bedöma äkthet och tillförlitlighet samt rimliga möjligheter för parterna att bemöta sådan bevisning. Dessa förutsättningar förändras av deepfakes.

I formellt hänseende består bristen främst i att rättsläget är oklart och att det saknas en enhetlig och förutsebar metod för hur deepfakebevisning ska hanteras. När det inte finns något processuellt hinder mot att åberopa sådan bevisning, som kan vilsledda rätten och medföra felaktiga bedömningar, bör det vara tydligare hur sådan bevisning ska hanteras. Rättsordningen brister i dag i denna del. I materiellt hänseende består problemet främst i att ordningen ökar risken för felaktiga bevisvärderingar och för att partsasymmetrier får genomslag i processen, vilket påverkar möjligheten att uppnå materiellt riktiga avgöranden.

Sammantaget kan rättssäkerhetsproblemen koncentreras till tre huvudsakliga brister i den nuvarande ordningen: (1) ett oklart rättsläge, (2) en risk för felaktiga bevisvärderingar och (3) att partsasymmetrier kan få betydande genomslag i processen. Mot bakgrund av dessa problem framstår den nuvarande ordningen som otillräcklig om ambitionen är att garantera en rättssäker prövning av tvister där deepfakebevisning kan förekomma. Eftersom denna problematik dock inte anses grunda sig i den fria bevisprövningens generella struktur bör den inte hanteras genom ny lagstiftning. Problemet bör i stället hanteras genom anpassningar inom ramen för den fria bevisprövningen som möter de förändrade förutsättningar som deepfakes innebär och därigenom stärker rättssäkerheten.

4.2 Processrättslig hantering och åtgärder för att stärka rättssäkerheten

4.2.1 Processrättslig hantering av deepfakebevisning

Mot bakgrund av att de identifierade rättssäkerhetsproblemen inte kan hänföras till den fria bevisprövningens grundläggande systematik bör lösningen i första hand sökas inom ramen för den befintliga regleringen i 35 kap. 1 § första stycket RB. Ett väsentligt steg i arbetet att stärka den formella rättssäkerheten är att utveckla en enhetlig hanteringsmetod för misstänkt deepfakebevisning och därigenom göra hanteringen mer förutsebar. Frågan är därmed om sådan bevisning bör hanteras som en bevisbörde- och beviskravsfråga eller som en bevisvärderingsfråga.

Praxis innehåller visserligen flera exempel på att frågor om påstådd förfalskad eller manipulerad bevisning har hanterats genom bevisbörda och beviskrav. Fallen skiljer sig dock åt både vad gäller bevismedel, rättsfakta och hur bevisbörderegeln har formulerats, vilket innebär att någon enhetlig linje inte kan utläsas. Ett hanteringssätt där ett åberopat bevismedels äkthet görs till föremål för en bevisbörderegeln innebär dessutom i regel ett avsteg från bevisrättens grundläggande systematik. En sådan hantering kan förvisso i vissa fall vara motiverad, särskilt när ett äkta dokument är direkt knutet till rättsföljden, såsom vid löpande skuldebrev. Samtidigt visar NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld” att det finns möjlighet att uppställa sådana bevisbörderegler även vid andra fordringsbevis, men att utrymmet torde vara snävt. Vidare klargör inte HD när en sådan tillämpning är motiverad. Därtill framstår det som att HD i äldre praxis inte alltid tydligt har skilt mellan rättsfakta och bevisfakta, vilket har medfört att frågor om ett bevismedels äkthet har gjorts till föremål för bevisbörda och beviskrav även i fall där en tillämpning av en presumptionsregel inte har kunnat utläsas. Ett sådant hanteringssätt har vissa fördelar, särskilt att det möjliggör ett tydligt ställningstagande till bevisning beroende på om en part uppfyller sin bevisbörda eller inte. Samtidigt är detta också dess svaghet, då bevisningen i praktiken antingen godtas fullt ut eller lämnas utan avseende. Detta är särskilt problematiskt vid deepfakes, eftersom sådan bevisning inte alltid aktualiserar en enkel fråga om materialet är äkta eller falskt. Därtill framstår det inte heller som tydligt när denna hanteringsmetod bör användas, vilket rubbar förutsebarheten.

Mot denna bakgrund framstår en hantering inom ramen för bevisvärderingen som mer förenlig med den svenska processrättens systematik. Frågor om deepfakes handlar i många fall om äktheten och trovärdigheten hos ett åberopat bevismedel och bör därför, i enlighet med principen om fri bevisvärdering, bedömas i ljuset av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Ett sådant hanteringssätt möjliggör en nyanserad bedömning där bevisningen får ett värde i förhållande till övrig utredning, i stället för att frågan avgörs genom ett svartvitt ställningstagande till om bevisningen ska godtas eller lämnas utan avseende. Detta framstår som lämpligt i förhållande till deepfakes, eftersom bedömningen inte alltid är helt absolut. Att låta osäkerheter påverka bevisvärdet framstår därför som mer ändamålsenligt än att göra äkthetsfrågan till föremål för en bevisbörderegeln. Hur frågan kan hanteras inom ramen för bevisvärderingen illustreras av NJA 1998 s. 204, NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet” och NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld”. Det kan visserligen invändas att en sådan hantering innebär en risk för materiellt felaktiga bevisvärderingar. Dessa risker framstår dock som möjliga att motverka genom andra kompletterande åtgärder, vilka behandlas i avsnitt 4.2.2.

Sammanfattningsvis framstår det som mer ändamålsenligt att hantera deepfakebevisning som en bevisvärderingsfråga. Deepfakes aktualiserar äkthetsproblem som enligt den fria bevisprövningens systematik i första hand hör till bevisvärderingen. En sådan ordning framstår dessutom som mer rättssäker i

både formellt och materiellt hänseende. För det första främjas förutsebarheten av att frågor om ett bevismedels äkthet konsekvent hanteras inom ramen för bevisvärderingen. För det andra är denna ordning mer förenlig med bevisrättens grundläggande systematik. För det tredje främjas den materiella rättssäkerheten genom att bevisningen kan tillmätas ett nyanserat bevisvärde i det enskilda fallet, samtidigt som andra åtgärder kan vidtas för att motverka de risker som bevisvärderingen i sig kan medföra. Slutligen kan en sådan hantering utjämna partsasymmetrier i viss mån, eftersom parterna inte bär hela risken för ett bevismedels äkthet.

4.2.2 Kompletterande åtgärder

4.2.2.1 *Utgångspunkter*

Avslutningsvis kan vissa kompletterande åtgärder diskuteras som möjliga för att stärka rättssäkerheten i situationer där deepfakebevisning kan förekomma. Framställningen kommer att utgå från de i 4.1.2 identifierade bristerna och fokuserar huvudsakligen på hur hanteringen av deepfakebevisning inom ramen för bevisvärderingen kan stärkas såväl formellt som materiellt.

4.2.2.2 *Det oklara rättsläget*

För att minska det oklara rättsläget behövs en tydligare praxisutveckling kring hur misstänkt deepfakebevisning ska hanteras inom ramen för den fria bevisprövningen. En sådan praxis skulle kunna bidra till ökad förutsebarhet och därmed stärka både den formella och den materiella rättssäkerheten. Som vi sats i undersökningen bör vägledande praxis på bevisvärderingsområdet dock inte vara så långtgående att den i praktiken binder domstolarna i hur bevisning ska värderas i det enskilda fallet. En framtida praxisutveckling bör därför inte ta sikte på att fastställa generella regler om bevisvärdet av viss digital bevisning, utan snarare skapa tydligare ramar för hur misstänkt AI-genererat eller AI-manipulerat bevismaterial ska granskas. Praxis bör exempelvis kunna ge vägledning i frågor om när teknisk expertis behövs, vilken betydelse metadata kan ha, vilka omständigheter som bör föranleda en noggrann granskning av bevisningen och vilka allmänna erfarenhetssatser som kan vara relevanta vid bedömningen. På så sätt kan praxis bidra till ökad enhetlighet och förutsebarhet utan att rubba den fria bevisvärderingen. I väntan på en sådan praxisutveckling framstår det också som lämpligt att utveckla rättsväsendets interna riktlinjer för granskning av digital bevisning och misstänkta deepfakes. Sådana riktlinjer skulle exempelvis kunna behandla när det finns behov av metadata och när experthjälp bör övervägas.

Ett viktigt led i att minska det oklara rättsläget är också att processrätten tillförs mer forskning om AI:s betydelse för processrätten och om hur digital bevisning kan genereras, manipuleras och granskas. Detta har även belysts i undersökningen. Ett sådant kunskapsunderlag framstår som nödvändigt för att rättstillämpningen på sikt ska kunna utveckla tydligare och mer ändamålsenliga utgångspunkter för hur deepfakebevisning bör hanteras, och skulle

därmed kunna bidra till ökad klarhet, förutsebarhet och en mer rättssäker hantering av deepfakes.

4.2.2.3 *Risken för felaktiga bevisvärderingar*

För att bemöta risken för felaktiga bevisvärderingar framstår tre åtgärder som särskilt viktiga: (1) ökad teknisk kompetens inom rättsväsendet, (2) bättre tillgång till tekniska verktyg och expertstöd, samt (3) mer utvecklad vägledning för hur digital bevisning och misstänkt deepfakebevisning bör granskas.

Behovet av ökad teknisk kompetens inom rättsväsendet lyfts flera gånger i undersökningen. Doktrin och förarbeten pekar samstämmigt på att utbildningsinsatser är viktiga för att upptäcka deepfakes och minska risken för felaktiga bedömningar. Bevisvärderingen är i stor utsträckning beroende av rättsens förmåga att identifiera och bedöma misstänkt deepfakebevisning, särskilt eftersom det är enkelt att vilseleda med hjälp av sådant material. Därför är det av central betydelse att rätten utbildas i hur digital bevisning kan genereras och manipuleras samt hur sådan bevisning kan avslöjas och bör bedömas.

Tillgång till tekniska verktyg och expertstöd framstår också som centralt, eftersom undersökningen visar att deepfakes kan vara svårupptäckta även för experter. Det framstår därför inte som realistiskt att rätten alltid på egen hand ska kunna göra denna bedömning. Satsningar på tekniska verktyg och expertresurser som kan hjälpa domstolarna i deras granskning framstår därför som viktiga för att kunna avslöja deepfakes. I undersökningen presenteras Kronblads förslag att grunda ett nytt forensiskt centrum som fokuserar på äktheten av digital bevisning. Resurser av detta slag skulle kunna hjälpa domstolarna i sina bedömningar och därmed stärka bevisvärderingen.

Vägledning för domstolarna är också viktigt för att minska risken för felaktiga bevisvärderingar. Som tidigare nämnts kan en praxisutveckling på området skapa en klarhet i hanteringen av deepfakes. Därtill skulle mer praktisk vägledning för tvistemål, med fokus på digital bevisning och deepfakes, kunna bidra till att minska risken för felaktiga bedömningar. Att ett behov av vägledning finns illustreras av att Lidén i skrivande stund arbetar med att utveckla en vägledning för bevisvärdering i brottmål, i syfte att minska risken för felaktiga domar. Liknande vägledning skulle kunna utvecklas även för tvistemål. Sådan vägledning bör dock inte vara så långtgående att den i praktiken binder domstolarna i sina bedömningar.

Behovet av att minska risken för felaktiga bevisvärderingar talar också för en mer långsiktig utveckling av tekniska riktlinjer och standarder. Om dessa uppdateras i takt med den tekniska utvecklingen ökar möjligheterna att hantera sådan bevisning och motverka godtyckliga eller felaktiga bevisvärderingar.

Som tidigare nämnts framstår inte en lagändring som en ändamålsenlig lösning. Undersökningen visar att problemet inte enbart kan hanteras genom ny lagstiftning, samtidigt som den fria bevisprövningens utformning fyller ett viktigt syfte genom att möjliggöra en kontextberoende bedömning i det enskilda fallet. En mer detaljerad reglering av hur viss bevisning ska värderas riskerar därför att motverka systemets funktion. Rättssäkerhetsproblematiken grundar sig inte i rättsordningens utformning, eftersom den faktiskt erbjuder utrymme för att hantera deepfakebevisning, utan i de förändrade förutsättningarna som deepfakes medför. Med detta i åtanke framstår åtgärder som stärker domstolarnas praktiska förutsättningar, såsom ökad teknisk kompetens och tillgång till verktyg och experthjälp, som mer ändamålsenliga.

4.2.2.4 *Partsasymmetrier*

När det gäller partsasymmetrier finns det vissa åtgärder som kan vidtas för att motverka den obalans som kan uppstå och förstärkas när teknisk kompetens och resurser blir av stor vikt i processen. Även om en hantering av deepfakes inom ramen för bevisvärderingen utjämnar partsasymmetrier i den bemärkelsen att en enskild part inte bär hela risken för bevismedlets äkthet, kan partsasymmetrier få genomslag på andra sätt, särskilt i fråga om stödbevisning och motbevisning. Om rättens bedömning i alltför hög grad blir beroende av parternas initiativ, resurser och tekniska möjligheter riskerar partsasymmetrier att få genomslag, där den part som har bäst resurser kan få ett oproportionerligt inflytande över hur bevisningen ska förstås och värderas.

Tidigare nämnda åtgärder som stärker rättsväsendets möjlighet att på egen hand granska och värdera digital bevisning, såsom teknisk kompetens och expertstöd, skulle därför också kunna motverka att domstolens bedömning baseras alltför mycket på parternas egna processföring. På så sätt kan sådana åtgärder inte bara minska risken för felaktiga bevisvärderingar, utan också bidra till att partsasymmetrier får ett mindre genomslag i processen.

4.2.3 *Avslutning*

Avslutningsvis finns det flera åtgärder som kan vidtas för att stärka rättssäkerheten i situationer där deepfakebevisning kan förekomma. Särskilt viktigt är behovet av en mer enhetlig processrättslig hantering, ökad teknisk kompetens inom rättsväsendet, bättre tillgång till expertstöd och ett mer utvecklat forskningsunderlag om AI och digital bevisning. Gemensamt för åtgärderna är att de inte kräver en ändring av den fria bevisprövningens grundstruktur, utan att rättstillämpningen bättre anpassas till de förändrade förutsättningar som deepfakes medför. Därigenom kan såväl förutsebarheten som möjligheten till materiellt riktiga avgöranden stärkas. Slutsatsen är därför att problemet bör hanteras genom en mer vägledad och kompetensstärkt tillämpning av gällande rätt, inte genom en ändring av den fria bevisprövningen.

Källförteckning

Källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

- SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk – Del II – Motiv m.m.
- SOU 2022:68 Förnya taktiken i takt med tekniken – förslag för en ansvarsfull, innovativ och samverkande förvaltning.
- SOU 2024:51 En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess.
- SOU 2025:101 Anpassningar till AI-förordningen – säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation.

Propositioner

- Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol.

Övriga förarbeten

- NJA II 1943:1 Den nya rättegångsbalken.

Rättsfall

Högsta domstolen

- NJA 1976 s. 667 ”J och kvittot”.
- NJA 1992 s. 263.
- NJA 1998 s. 204.
- NJA 2008 s. 890.
- NJA 2009 s. 128 ”Soyak”.
- NJA 2009 s. 244.
- NJA 2017 s. 1105 ”Låneavtalet med 4Finance”.

NJA 2019 s. 845 ”Porschen och pantavtalet”.

NJA 2019 s. 959 ”Glasbergas entreprenadskuld”.

Högsta domstolens beslut meddelat i Stockholm den 1 april 2026 i mål T 4847-24 ”Vindsvåningen”.

Svea hovrätt

Svea hovrätts dom meddelad 2012-11-09 i mål FT 9604-10.

Svea hovrätts dom meddelad 2015-05-11 i mål FT 5530-14.

Övrigt

Diamant, Anders, ’Risk för fejkat bevismaterial oroar: ”Krävs nytt forensiskt centrum”’, Sveriges Radio 2024-10-02 <<https://www.sverigesradio.se/artikel/risken-for-fejkade-bevismaterial-oroar-forskare-kravs-nytt-forensiskt-centrum>> (Besökt 2026-02-11).

Johansson, Felicia, ’Varningen: Deepfake används i jobbintervjuer på distans’, SVT Nyheter 2025-01-19 <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/varningen-deepfake-anvands-i-jobbintervjuer-pa-distans>> (Besökt 2026-03-09).

Resare, Calle, Ahlbom, Fabian och Kold Erlandsen, Kristoffer, ’Erkänner att miljöbrott begåtts – ändå slipper företagsjätten åtal’, Aftonbladet 2026-03-11, <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/JOBx8b/erkanner-miljobrott-anda-slipper-foretagsjatten-atal>> (Besökt 2026-03-11).

Schori, Martin, ’Kan du skilja AI från äkta? Här kan du testa dig (och få våra 5 bästa tips)’, Aftonbladet 2024-05-03 <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/QMIWGq/martin-schori-kan-du-skilja-ai-fran-akta-har-kan-du-testa-dig>> (Besökt 2026-03-09).

Strömbäck, Daniel, ’Fejkade AI-bilder problem i rättsfall – så ser experten skillnad’, SVT Nyheter 2026-01-05 <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/fejkade-ai-bilder-problem-i-rattsfall-sa-ser-experten-skillnad>> (Besökt 2026-03-09).

Tjärnlund, Nils Johan, ’Ny forskning kan göra rättegångar mer rättssäkra’, Mitt i Juridiken 2025-12-11 <<https://www5-infotorg-se.ludwig.lub.lu.se/rb/premium/mittijuridiken/reportage/article290504>> (Besökt 2026-02-09).

TT-Ritzau, ’Danmark vill förhindra så kallade ”deepfake”-bilder med en ändring i upphovsrättslagen’, Svenska Dagbladet 2025-06-27

<<https://www.svd.se/a/KMJGeM/danmark-vill-stoppa-deepfakes-med-la-gandring>> (Besökt 2026-03-09).

Litteratur

Boman, Robert (1992), 'Ett rättsfall om bevisbördan. NJA 1976 s. 667', i: Heuman, Lars (red.), *Festskrift till Per Olof Bolding*. Juristförlaget, s. 49-56.

Brandberg, Ulrika (2011), 'Digitala bevis allt viktigare'. *Advokaten* nr 3 2011, årgång 77.

Croon, Adam och Nilsson, Mathias (2025), "'Enligt grunderna" – Om vikten av att skilja på tolkning och analogier. Tolkningen och analogin av Högsta domstolens prejudikat och i metodlitteraturen (Del II av II)'. *SvJT* 2025 s. 1006-1033.

Dahlman, Christian (2018), *Beviskraft: Metod för bevisvärdering i brottmål* (2018, JUNO).

Dahlman, Christian (2019), 'Begreppet rättskälla', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp*. 1 uppl., Studentlitteratur, s. 55-74.

Dahlman, Christian och Arvidsson, Niklas (2024), 'Om "Lundaskolan" och rättsvetenskapens roll i samhället', i: Utterström, Marcus, Arvidsson, Niklas & Dryselius, David (red.), *Festskrift till Per Samuelsson*. Juristförlaget i Lund, s. 101-113.

Dryselius, David (2022), 'Lundaskolan och rättskällorna'. *JT* nr 1 2022/2023 s. 35-61.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars (2009), *Rättegång: Fjärde häftet*. 7 uppl., Norstedts Juridik.

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken* (2025-02-10, version 99, JUNO).

Frändberg, Åke (2019), 'Begreppet rättssäkerhet', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp*. 1 uppl., Studentlitteratur, s. 19-53.

Frändberg, Åke (2000), 'Om rättssäkerhet'. *JT* nr 2 2000/01 s. 269-280.

Grabenwarter, Christoph (2014), *European Convention on Human Rights: Commentary*. 1 uppl., Beck/Hart Publishing. E-bok tillgänglig på <<https://www.bloomsburycollections-com.ludwig.lub.lu.se/monograph->

[detail?docid=b-9781472561725&pdfid=9781472561725.0012.pdf&to-cid=b-9781472561725-0003027>](#).

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria (2023), *Rättsdogmatik – som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*. 1 uppl., Studentlitteratur.

Hardenberger, Alexander (2023), *Åberopsbörda i dispositiva tvistemål: En civilprocessuell studie i anslutning till 17 kap. 3 § andra meningen RB*. Norstedts Juridik AB.

Heuman, Lars (2022), *Bevisbörda och beviskrav i tvistemål*. 2 uppl., Norstedts Juridik.

Hjertstedt, Mattias (2019), 'Beskrivningar av rättsdogmatisk metod – Om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt', i: Mannelqvist, Ruth, Ingmanson, Staffan & Ulander-Wänman, Carin (red.), *Festskrift till Örjan Edström*. Juridiska institutionen, Umeå universitet, s. 165–173.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap'. *SvJT* 2004 s. 1-10.

Kleineman, Jan (2025), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 3 uppl., Studentlitteratur.

Kronblad, Charlotta (2022), 'Algoritmisk orättvisa – när domstolen är blind för digitala bevis'. *Advokaten* nr 6 2022, årgång 80.

Kronqvist, Stefan (2013), *Brott och digitala bevis – En handledning*. 3 uppl., Norstedts Juridik.

Landberg, Elvira (2025), 'Domstolarnas utredningsansvar vid digital manipulation'. *SvJT* 2025 s. 477-487.

Lidén, Moa (2025), 'AI och brottmålsprocessen – Hur stor är ”the black box” egentligen?'. *Ny Juridik* 4:24 s. 87-103.

Lundqvist, Ulf (2020), 'Artificiell Intelligens – rättsordning och rättstillämpning'. *SvJT* 2020 s. 382-415.

Nordh, Robert (2019a), *Bevisrätt A: Allmänna bevisfrågor* (2019, version 2, JUNO). 2 uppl., Iustus Förlag AB.

Nordh, Robert (2019b), *Bevisrätt B: Bevisbörda och beviskrav*. 2 uppl., Iustus Förlag AB.

Olsen, Lena (2004), 'Rättsvetenskapliga perspektiv'. *SvJT* 2004 s. 105-145.

Peczenik, Aleksander (1995a), *Juridikens teori och metod – En introduktion till allmän rättslära*. 1 uppl., Fritzes förlag AB.

Peczenik, Aleksander (1995b), *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. 1 uppl., Fritzes förlag AB.

Rättegångsbalk (1942:740), Karnov (JUNO) (Besökt 2026-03-20).

Sandgren, Claes (2025), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 6 uppl., Norstedts Juridik AB.

Trolle Önnerfors, Elsa och Wenander, Henrik (2022), *Att skriva rätt: Goda råd för att skriva uppsats i juridik*. 3 uppl., Norstedts Juridik.

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I: Tvistemål*. 3 uppl., Norstedts Juridik AB.

Westberg, Peter (1992), 'Förfalskade inköpsnotor – kritiska funderingar kring ett HD-fall om bevisbördan i tvistemål', *JT* nr 1 1992/93 s. 155-168.

Öster, Ulrika (2014a), 'Digitala spår allt viktigare i advokatverksamheten'. *Advokaten* nr 1 2014, årgång 80.

Öster, Ulrika (2014b), 'En pedagogisk uppgift att förklara digitala bevis'. *Advokaten* nr 1 2014, årgång 80.